

Publicació
de Rosa Sensat

Febrer 1998

PERSPECTIVA ESCOLAR 222

**Educació artística:
visual i plàstica**

Una escola en el món rural.
Una escola a Europa

Febrer 1998

R E V I S T A P E D A G O G I C A
E D I C I O N S P E C I A L S
E D I C I O N S P E C I A L S
E D I C I O N S P E C I A L S

Edició i Administració:

Associació de Mestres Rosa Sensat.
Còrsega, 271 • Tel. 237 07 01
Fax: 415 36 80 • 08008 Barcelona
E-mail: pescolar@mrp.pangea.org

Consell de Redacció:

Anna Agenjo, Josep Callís,
Rosa Carrió, Ton Creus,
Mercè Fluvià, Montserrat Galícia,
Marta Mata, Carme Ortoll, Teresa Serra

Directora:

Carme Tomàs

Directora adjunta:

Mercè Comas

Secretària de Redacció:

Carme Suaz

Disseny gràfic i coberta:

Vilaseca/Altarriba

Composició i muntatge:

Núria Hortal, Inge Trowsky

Dibuixos:

Werner Thöni

Fotòlits:

Coloren, S. L.

Impressió:

Romanyà-Valls

Subscripcions i distribució llibreries:

Associació de Mestres Rosa Sensat

Dipòsit legal:

B. 2090-1975-ISSN: 0210-2331

Subscripció anual:

Preu soci: 6.100 ptes. Preu no soci: 6.780 ptes.
P.V.P. 750 ptes.

Coberta:

Taller de Plàstica «Carrau Blau»
de Sant Just Desvern.

Editorial:

El calendari no s'atura 1

Monogràfic:

**Educació artística:
visual i plàstica**

Què hem de saber per fer plàstica.

Marta Balada i Monclús 2

L'educació visual i plàstica al parvulari.

Roser Gómez i Font 13

La plàstica i l'estudi de l'entorn urbà

a primària. *Pep Admetlla* 21

Cézanne a l'abast dels nens.

Soledat Sans i Serafíni 36

Les arts volen temps.

Eulàlia Bosch 48

Educació artística visual i plàstica:

currículum i realitat.

Carme Garriga i Verdaguer 55

Bibliografia complementària.

Biblioteca Rosa Sensat 66

Escola.

Escola rural:

Una escola en el món rural. Una escola

a Europa. *M. Mercè Vidal i Damunt* 71

Escola i societat.

Moviment de mestres.

Encuentro en Mérida. 82

Novetats bibliogràfiques.

Liliana. Història de Babar. Viatge a la Lluna.

Josep M. Vilar 86

Altres novetats. 88

Textos legals.

90

El calendari no s'atura

Les vacances de Nadal ens van portar una nova proposta del Ministeri d'Educació i Cultura, aprovada en la conferència de consellers d'educació: l'endarreriment del calendari d'aplicació de la Reforma en els trams postobligatoris. De tots és sabut que la Reforma es basa en dos aspectes claus: la generalització i extensió de l'ensenyament obligatori i el canvi de model en els trams postobligatoris i especialment en la formació professional. Plantejat l'endarreriment des d'una esmena als pressupostos generals de l'Estat portava en la pràctica a una modificació important de la LOGSE, en afectar el darrer tram de la seva aplicació.

La majoria de la comunitat educativa catalana ha manifestat la conveniència de mantenir el calendari previst i rebutjar, d'entrada, la inoportunitat d'un debat que es planteja el mes de gener i que comporta efectes secundaris molt negatius per al sistema educatiu. En primer lloc, no soluciona res, en tot cas endarrereix les solucions. En segon lloc, planteja seriosos dubtes de si realment s'aplicarà en tota la seva extensió el nou model de formació professional. En tercer lloc, suposa un menyspreu a tots els centres d'ensenyament secundari que, des de l'inici de curs, estant preparant els nous batxillerats. En quart lloc comportaria un endarreriment en l'aplicació de les millores que preveu la LOGSE per als mateixos centres, en aspectes com l'aplicació de les noves ràtios de professors per grup d'alumnes. Per últim suposa, per a molts municipis, allargar el procés de superació de les diferències entre els diversos centres d'ensenyament secundari, els que provenen de l'antic BUP i els que provenen de la FP.

Posar en marxa els nous ensenyaments sabem que comporta un esforç suplementari per al professorat, però les dificultats no són insalvables si es parteix d'una concepció del currículum al servei de l'alumnat i no format de compartiments tancats, entre els quals no és possible establir cap mena de relació.

La majoria de la comunitat educativa ha respost amb seguretat a la proposta del MEC: volem seguir treballant amb tranquil·litat per acabar de construir un sistema educatiu de qualitat en el marc de la Reforma. Ara cal que els missatges que ens arribin des del Departament d'Ensenyament siguin també inequívocs. Per tant, caldrà que les autoritats educatives busquin, mitjançant tots els mecanismes que la mateixa Reforma preveu, les sortides educatives per tal que l'alumnat afectat per l'aplicació dels nous ensenyaments surti beneficiat del canvi, en millorar el seu itinerari educatiu.

Per acabar saludem la iniciativa del conseller de consultar el Consell Escolar de Catalunya, màxim òrgan de representació de la Comunitat Educativa, iniciativa que desitjaríem que seguis sent pràctica habitual en el conjunt d'aspectes més rellevants de l'educació del nostre país.

2 Educació artística: visual i plàstica

La vivència de l'art educa la sensibilitat estètica. Posar-la a l'abast de tots els nens ha de ser l'objectiu de l'educació visual i plàstica a l'ensenyament, en un exercici permanent de desenvolupament dels sentits, les aptituds i les habilitats. Hem de considerar i estructurar els diferents continguts que són propis de les arts plàstiques perquè amb activitats escaients s'adquireixi una formació artística qualitativa.

Què hem de saber per fer plàstica

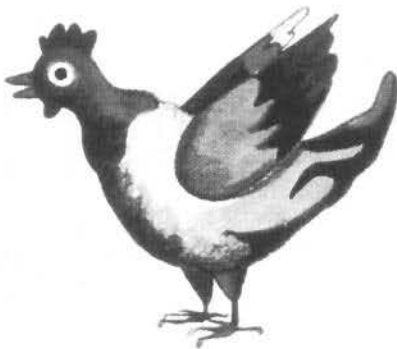
Marta Balada i Monclús

Departament de Didàctica de les Arts Plàstiques.
UB.

Justificació d'una opció didàctica

Fer plàstica amb els nens a l'escola ha d'equivaler a conrear amb ells el plaer estètic que ens procura mentre aprenem el llenguatge de l'art.

Tots els elements plàstics els podem trobar en la natura i en el medi. La percepció de l'entorn ens dóna una informació exhaustiva del món de les formes. Un arbre, podem mirar-lo com una escultura, i el cromatisme del paisatge que l'envolta, com una pintura. Els artistes no se n'han pogut estar d'aprehendre-ho. Han captat i admirat tanta perfecció i saviesa, s'hi han interessat, apassionat, emocionat. Durant el Renaixement, per exemple, Leonardo dibuixava el moviment de l'aigua, els elements vegetals o l'anatomia de l'ésser humà; Dürer estudiava les flors, el cromatisme de les plomes en les ales d'un ocell, que detallava minuciosament, o l'arqui-

Neus Bruguera.

tectura i el paisatge en les seves aquarel·les, també representava magistralment la figura humana, com el seu coetani italià i tants altres. Al principi de segle, Kandinsky va sentir amb els colors del paisatge una *commoció emocional*, el que ell anomenava: ressonància interior pictòrica que es diu «imatge», i va manifestar-la intensament, en moltes obres en el seu procés cap a l'abstracció. Avui dia, Antonio López, l'artista més representatiu del realisme a Espanya, afirma que ell, per pintar, dibuixar o fer una escultura, s'ha d'enamorar del tema i acceptar el repte que li imposa, fins que aconsegueix el misteri de poder configurar-lo. Creu també que l'experiència de veure i viure l'art de qualsevol època ens condiciona i emergeix a l'hora de crear.

L'artista no pot prescindir dels seus coneixements quan vol expressar-se. I les influències moltes vegades hi són, donen més dades a la personalitat de l'autor perquè imagini, creï, interpreti i representi mitjançant el llenguatge plàstic. L'interès que va tenir el Romànic per a Joan Miró, n'és un exemple. Considerem, doncs, dos punts de partida essencials en l'educació artística: la percepció sensorial del medi, amb tot el que això vol dir en la praxi artística, i el coneixement i contacte amb les obres d'art.

Aquests dos aspectes caracteritzen l'educació visual i plàstica a l'escola. És obvi que, en fer plàstica, hem d'introduir el fet artístic, el mirar i el fer, des de l'educació infantil, i també ho és que la preparació del mestre es fonamenti en el coneixement dels continguts que són propis de les arts plàstiques.

Fotografia gallina cistell.

Albrecht Dürer. Aquarel·la, estudi, fragment.

4 Educació artística: visual i plàstica

Enzo e Iela Mari.

Dimensions per estructurar una visió general de l'educació artística a l'escola

En la didàctica de les arts plàstiques podem considerar diferents dimensions de la disciplina, perquè, en un missatge visual, es combinen:

1) Els elements plàstics, segons teories i conceptes sobre el llenguatge plàstic: dimensió morfosintàctica.

2) Els mitjans materials, les tècniques i sistemes de configuració i representació: dimensió tècnica i procedimental.

3) La percepció sensorial de l'entorn i les manifestacions artístiques del patrimoni artístic multicultural: dimensió productiva, temàtica i estilística.

4) El codi de la comunicació visual, les tipologies de missatges i de lectures: dimensió semiòtica.

5) El desenvolupament d'aptituds i actituds segons els processos perceptius, creatius i de sensibilització, que es realitzen en les activitats: dimensió expressiva-apreciativa.

Un sisè apartat és el plantejament didàctic que vol fer el mestre de cadascun dels esmentats punts en un disseny curricular que ha d'atendre tant conceptes sobre art com la praxi del mateix llenguatge plàstic de l'alumne amb metodologies d'ensenyament actiu i creatiu.

1. La dimensió morfosintàctica

Comprendre un llenguatge és conèixer-ne els elements i les interrelacions. La *gra-*

màtica visual defineix i explica continguts de *l'alfabet i la sintaxi visual*. Recordem-ho amb una breu referència: el *punt*, la *línia* i el *color*, com a gènesi i configuració de la forma gràfica i pictòrica respectivament; la *superfície*, que es pot utilitzar com a element plàstic quan per si mateixa configura imatges o formes; el *volum*, amb el qual es representen les tres dimensions en l'espai físic; la *textura*, que és la característica visual i tàctil d'una superfície o el tractament que li podem donar mitjançant les tècniques plàstiques.

Tots aquests elements pertanyen a l'alfabet perquè ens permeten conèixer les seves generalitats i funcions expressives, i amb ells es configuren les formes i les imatges, però cal que s'organitzin en un espai plàstic, es componguin. D'aquestes relacions, se n'ocupa la *sintaxi*. Algunes de les variables que hi pertanyen són: la *mesura* i la *proporció*; la disposició i l'*agrupament* de les figures o formes que hi intervenen; respecte al suport i format, les relacions de *simetria* o *asimetria*, el *ritme*, les *direccions* o el *moviment*, que creen focus d'atenció visual, anomenats també forces perceptuals; l'*estructura*, que pot ser intuïtiva o elaborada a priori, moltes vegades amb rigorosos esquemes geomètrics. Es combinen o s'emfasitza un més que un altre, per aconseguir un *equilibri*, amb unitat visual final, i res no quedi descompensat.

Per tractar-los com a continguts, ens cal la informació i el glossari específic que pertany a aquests subjectes del llenguatge plàstic.

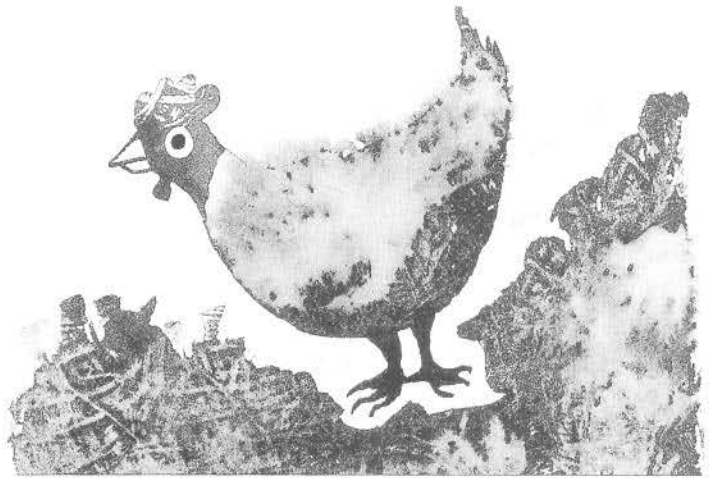
Neus Bruguera.

6 Educació artística: visual i plàstica

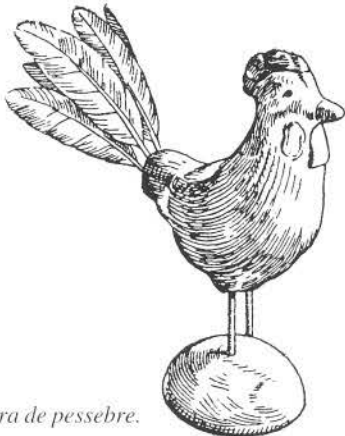
2. La dimensió tècnica i procedimental

Tracta dels mitjans que fan possible la representació plàstica. Per materialitzar el que sabem, les idees i els pensaments, els sentiments o les emocions, utilitzem dos recursos:

a) Els instruments i materials de cadascuna de les tècniques, ja siguin gràfiques, de qualitat seca o humida, pictòriques en barres o procediments aquosos; d'impressió o estampació; de volum per modelat, construccions, talla o muntatges; visuals amb la

Neus Bruguera.

Figura de pessebre.

creació, manipulació o reproducció i registre d'imatges ja siguin manuals, electrostàtiques o per projeccions.

b) Els sistemes de representació, que fan visible allò que volem mitjançant el dibuix artístic o tècnic, la pintura, les tècniques d'impressió i estampació, el collage, l'escultura i la ceràmica, els fotomuntatges, la fotografia, el diaporama, la reprografia, l'infografia, el vídeo o el cinema. El disseny vi-

sual, gràfic, industrial, la joieria, el brodat i el teixit de volum, són altres sistemes que també hem d'introduir segons la cultura o el tema que estudiem.

Cal conèixer i dominar les tècniques i els sistemes. L'amplitud de procediments tècnics que es poden tractar a l'escola són inacabables. Esmentem un sol exemple per fer referència a l'aspecte metodològic quant a la manera de posar a l'abast dels nens un àmbit per a l'exploració i per al descobriment que els ha de portar d'immediat, i a la fi, a una infinitat d'aplicacions. Si un alumne utilitza les ceres a educació infantil, un instrument que és a l'abast de tots els nens i escoles, pot iniciar un llarg procés d'aprenentatge i domini de tècnica gràfica i pictòrica amb un instrument tan humil. Comença per gargotejar, fer tocs o topades i puntejar amb la cera, traçar línies i figures, cobrir parts d'aquestes figures o superfícies, superposar dos colors i aconseguir un altre matís..., així pot cercar molts altres matisos i tons si hi afegeix, a més, el blanc i el negre; descolorar amb alcohol, fer rascats i esgrafiats, fer una pàtina amb pinzell i tinta sobre els colors brunyits, observar els canvis expressius segons els suport que s'utilitza: papers, cartolines, plàstics i acetats, paper de vidre, cartrons llisos, ondulats, són altres possibilitats. A primària, aquest conreu de la tècnica és definitiu perquè cadascú ho apliqui segons el seu objectiu i personalitat i tant si es tracta d'un treball proposat com lliure. *Imagem el laboratori de cerca i experimentació que s'ofereix al nen quan això es fa amb totes les tècniques.*

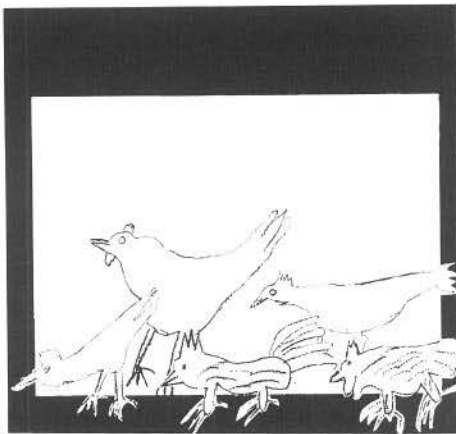

Tomy Ungerer. Dibuix.

8 Educació artística: visual i plàstica

Picasso (gravat).

Dibuixos: Adrià, 9 anys i Joan 7 anys.

3. Dimensió productiva, temàtica i estilística

Mitjançant aquesta dimensió establím contacte amb l'art. L'obra com a objecte artístic és el producte entre l'acció i la intenció de l'home sobre la matèria, mitjançant la combinació d'elements de l'alfabet i la sintaxi. A partir de l'observació directa o indirecta, podem introduir-nos en el concepte de forma com: aparença, configuració, estructura o organització de les quals rebem impressions sensorials en la percepció.

Les figures i formes que representen els nens són producte de la seva espontaneïtat, imaginació i capacitat creativa, segons els processos cognitius del fet de percebre. L'observació de l'entorn és una motivació constant per a nosaltres: formes naturals i formes creades per l'ésser humà. Cal realitzar experiències perceptuals i d'interpretació en la praxi, que siguin representatives del valor estètic que les caracteritza. Del micro i el macropaisatge fins als objectes, l'artista i els nens en fan interpretacions que posen al nostre abast amb el desig d'expressar la pròpia *visió interior*.

La diversitat de manifestacions en la història de l'art d'imatges i formes ha donat lloc a moviments o estils i tendències. En la didàctica, podem agrupar-les en tipologies per introduir els nens en aquest camp i predisposar-los a conèixer-ho. La representació dels temes és un inventari exhaustiu, i el *feed-back* que genera, un enriquiment constant.

Per altra part, cal remarcar que en l'en-

senyament, segons les àrees, el món de les formes s'estudia amb el medi natural i social, la llengua i literatura, la música, les matemàtiques, i l'educació física i/o dramatització. És imprescindible relacionar l'educació artística amb aquestes àrees, perquè els aprenentatges siguin el més significatiu possible en un enfocament globalitzador.

4. Dimensió semiòtica

El llenguatge plàstic és un mitjà d'expressió que es realitza per ser contemplat i interpretat. Un cop finalitzada una obra d'art, és un missatge visual que s'ha creat per comunicar. Per establir la comunicació entre artista-obra-missatge i espectador és important saber descompondre d'un missatge visual el suport material de la informació que ens aporta, ja sigui casual (la natura) o intencional (el treball d'un nen o d'un artista); és necessari conèixer el codi visual que comprèn des dels signes fins a les imatges i formes. Cal saber llegir imatges. Hi ha molts tipus de lectures i poden abastar des de la relació afectiva i la interpretació subjectiva del tema fins a l'anàlisi formal dels elements plàstics i la seva composició.

Es poden llegir les imatges des de l'educació infantil i cal seleccionar-les acuradament. Les hem d'utilitzar com a recurs imprescindible per a la cognició. Avui disposem de molts llibres d'art, àlbums d'imatges i contes que ens permeten fer lectures a l'escola d'una manera interessant, creativa i educativa, i sobretot *formativa, d'alfabetització visual*. Cal utilitzar imatges dels bons il·lustradors i reproduccions d'obres d'artis-

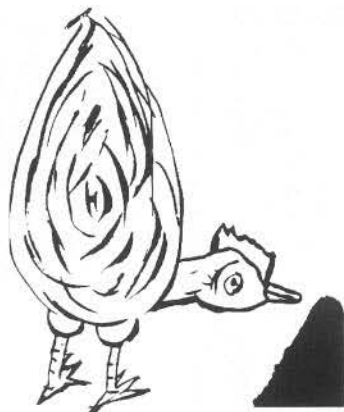

Dibuixos: Èlia, 11 anys i Marta, 5 anys.

Neus Bruguera.

10 Educació artística: visual i plàstica

Èlia, 11 anys.

Neus Bruguera.

tes de totes les èpoques i alternar-ho amb la visió directa del museu viu que és el carrer, i d'obres originals en les galeries, fundacions, museus i altres centres de cultura. L'escola també es converteix en un museu viu amb els treballs dels nens, i tots podem gaudir de les aportacions d'un col·lectiu i aprendre'n molt.

5. Dimensió expressiva-apreciativa

Com passa en filosofia, la pedagogia artística és un sistema per desenvolupar aspectes humanístics de la personalitat per mitjà de la formació estètica. *Tenir imaginació és fruit d'un entrenament.* Les competències del mestre en la formació artística han de basar-se fonamentalment a convidar el nen a mirar, a observar no solament el que veu, sinó, i sobretot, *allò que sent i que té a dir.* L'expressió plàstica exigeix l'aprenentatge d'uns gestos corporals per representar formes, però aquestes no són realment expressives si no responen a una vivència i a la riquesa del propi món interior. Cal donar la importància que tenen als sentiments i les idees en tots aquests processos. L'expressió ha de fonamentar-s'hi, perquè en el resultat es manifesti. El diàleg i la comprensió que ofereix el mestre als nens en els processos creatius és allò que els fa *créixer.* *Aquesta és la dimensió on convergeixen totes les altres.* Les qüestions morfosintàctiques i semiòtiques, les podem separar i abstraure en la teoria, l'anàlisi o l'estudi; en la praxi quan un artista i un nen s'expressen tot ho relacionen, ja sigui de manera conscient o intuïtiva.

Com els docents sabem, un llenguatge expressiu, més que ensenyar-lo s'ha d'aconseguir que es manifesti i, un cop s'hagi materialitzat, ha de tenir significació, ja sigui objectivament o bé subjectivament. El criteri didàctic del mestre s'ha de construir sòlidament amb el coneixement de continguts formals i metodologies creatives. És el factor clau per a una correcta evolució en les diferents etapes de l'expressió plàstica infantil. Llavors podem adequar el que sabem d'acord amb el que han de fer els nens en cada cicle. El llenguatge, bàsicament, sempre té els mateixos elements; allò que canvia és l'amplitud que es dona als continguts en la mesura que es poden assimilar i que es practiquen en diverses activitats de manera gradual, i *aquesta visió, evidentment, depèn de la nostra formació didàctica.*

Bibliografia

- ARNHEIM, R. *Consideraciones sobre la educación artística*. Barcelona: Paidós Estética, 22, 1993.
- BALADA, M.; JUANOLA, R. *L'Educació visual a l'Escola*. Barcelona: Ed. 62, Col. Didàctiques, núm 25, Rosa Sensat, 1984.
- BELJON, J. J. *Gramática del arte*. Madrid: Celeste Ediciones, 1993.
- Col·lecció: L'Art en Jeu Atelier des Enfants et Musée national d'art moderne. París: Centre Pompidou.
- Col·lecció: Disegnare, colorare, costruire. Bologna: Zanichelli.
- Col·lecció: Mémoire de l'Art. París: Editions Assouline.
- EISNER, Elliot W. *Educar la visión artística*. Barcelona: Paidós Educador, núm. 115, 1995.
- HAYES, Colin. *Guía completa de dibujo y pintura*. Barcelona. Ed. Blume, 1981
- MIGDLEY, Barry. *Guía completa de escultura, modelado y cerámica*. Barcelona: Blume, 1993.
- SANS, S. *Diàlegs amb la sorra*. Barcelona: Art 85, 1990.

L'autora exposa els elements que intervenen per potenciar l'educació de la percepció i el desenvolupament de la imaginació, bases per a l'educació estètica en el parvulari. La seva línia metodològica la connecta amb una activitat feta amb els infants.

L'educació visual i plàstica al parvulari

L'educació visual i plàstica

*Roser Gómez
i Font*

Sovint, quan es pensa en l'educació plàstica se l'associa amb pinzells, pintures, papers, tisores, pegues i tot un munt d'estris i tècniques que es fan servir per dur a terme tot un seguit de produccions plàstiques. Cal, però, que ens parem a pensar quins són els requisits previs necessaris perquè aquestes produccions tinguin un sentit i siguin fruit d'un procés, on els infants tenen totes les competències necessàries per abordar conscientment el seu propi procés creatiu.

L'escola infantil posa els primers graons d'aquesta educació plàstica no solament permetent que els infants realitzin les seves obres, sinó també donant-los els mitjans per descobrir i saber utilitzar les seves possibilitats d'expressió.

Actitud de l'adult

L'adult que valori aquestes possibilitats conduirà l'infant a passar del titubeig a l'experimentació i l'ajudarà a buscar nous efectes i a gaudir amb el gest del diseg de comunicació.

14 Educació artística: visual i plàstica

Veiem, doncs, que l'actitud de l'adult és un factor capital que pot tenir un efecte motivador i engrescador, però que ha de saber deixar el camp obert a diferents resultats d'una mateixa proposta plàstica, ja que solament així tindrà en compte l'expressió de cada infant.

L'adult ha de saber proposar situacions i pensar en les seves intervencions de manera que doni seguretat als infants i els inciti a expressar-se i a investigar sobre les seves pròpies produccions. És fonamental que abans d'iniciar una proposta l'infant pugui anar coneixent tant el seu entorn més proper com també el més llunyà a través no solament de l'observació directa, sinó també de tots els altres sentits —tacte, oïda, olfacte i gust—, que l'ajudaran a enriquir aquest coneixement.

«Una rosa no és solament el seu perfum, sinó el color, la textura i les relacions d'aquestes qualitats entre elles.» (Elliot W. Eisner.)

L'adult ha de propiciar petites converses amb el grup-classe perquè els infants puguin verbalitzar els fruits dels seus nous descobriments. Aquestes verbalitzacions els ajudaran a interioritzar nous matisos i múltiples qualitats dels objectes que els envolten i els en donaran un grau més gran de coneixement.

Amb aquest procés aniran nodrint el seu interior per poder donar pas posteriorment, per mitjà de l'expressió plàstica, a totes les impressions i emocions que han anat rebent a través de tots els sentits.

L'educació visual

L'educació visual és la que ens dóna elements per poder pensar, comprendre i comunicar-nos amb el món de la imatge. Es refereix, doncs, a tot un seguit d'aspectes que formen part d'una comunicació no verbal, com són: la percepció, l'expressió i la comunicació a través del llenguatge visual. Aquest es basa en l'observació i la comprensió de missatges tant de caràcter informatiu en general com estètics.

Existeix un llenguatge visual que ja en l'etapa d'educació infantil

els infants han d'anar coneixent i utilitzant perquè els ajudarà en l'anàlisi d'obres d'art i els donarà elements per construir les seves pròpies creacions. Cal introduir-los en conceptes com: punt, línia, taca, color, volum, textura...

Quin paper ha de tenir l'escola en l'educació estètica?

L'educació estètica s'ocupa de potenciar en els infants una valoració sensible dels objectes de l'entorn, de les obres d'art i de fer que siguin capaços de captar i discriminar qualitats sensorials per fer-se una representació harmoniosa d'imatges mentals.

L'escola, doncs, ha de procurar presentar als infants diferents activitats al voltant de l'educació artística que els posin en contacte a partir de les formes, els colors, les textures i la llum amb imatges de contingut estètic que desvetllin la fantasia i la imaginació.

Les activitats plàstiques són un domini privilegiat per a

16 Educació artística: visual i plàstica

l'exploració sensorial, per a la percepció i per al plaer de provocar per atzar situacions dins un món imaginari, canviant i irreal.

En geometria, la construcció d'un quadrat s'ha de cenyir a regles estrictes, mentre que plàsticament un petit quadrat sobre un gran paper, un quadrat posat de manera irregular i desequilibrada sobre un dels seus angles, un quadrat vermell o lilós mig amagat enmig d'altres taques de colors, provoca emocions i visions completament diferents.

Tant infants com adults ens hem de poder extasiar davant les diferències i els múltiples punts de vista per poder discriminar, comparar i identificar els efectes d'una acció sobre la matèria i saber emetre comentaris, judicis i hipòtesis sobre una determinada obra. Si tot això no es dóna i no es té molt clar que per sobre de tot s'ha de potenciar l'educació de la percepció i el desenvolupament de la imaginació, es corre el risc de reduir les activitats plàstiques a un seguit d'aprenentatges i de tècniques, sense valorar la capacitat d'expressió que tenen els infants.

Cal, però, vetllar pel marc que ens ofereix l'escola, perquè tots els aspectes abans esmentats siguin una realitat en la vida quotidiana dels infants, sobretot pensant en la quantitat d'hores que actualment passen dins els edificis escolars.

Les petites coses de la vida quotidiana van transmetent allò que no es veu i que, malgrat això, ens donen consciència de les nostres possibilitats i de les dels infants i ens fan avançar en el propi coneixement i en el de l'entorn. La vida quotidiana, doncs, es constitueix en marc i objecte de l'aprenentatge.

Hem pogut veure la importància que té per a l'educació visual i plàstica el fet de mirar, observar, contemplar... Oferim, doncs, als infants un marc digne de ser contemplat perquè actui d'estímul visual.

Cal que convertim tots els espais escolars en autèntics espais motivadors i suggeridors i els omplim d'objectes pensats perquè creïn i transmetin un clima ric en imatges de contingut estètic.

Cal que convertim les parets de l'escola organitzant les cartelleres i els plafons i les deixem parlar per elles mateixes. Si estan ben planificades, no sols serviran d'informació i documentació a grans i petits, sinó també de gaudi visual per a tota la comunitat escolar.

Fites i objectius de l'activitat plàstica

Es fa difícil de separar per categories quins serien a grans trets els objectius a treballar en l'educació infantil. Això no obstant, per poder planificar i organitzar les diferents activitats els podríem formular en quatre grans apartats:

- L'educació del gest.
- L'educació de la mirada.
- El desenvolupament de la imaginació.
- L'educació per a l'aprehensió de criteris estètics.

18 Educació artística: visual i plàstica

Dins l'educació del gest, hi entraria d'una banda la descoberta del plaer de deixar traços, empremtes i d'exterioritzar a partir del propi to muscular diferents emocions. D'altra banda, el control voluntari del gest, fins a fer-ne un mitjà d'expressió conscient.

Amb l'educació de la mirada es pretén que els infants siguin capaços de veure les qualitats sensorials dels objectes i no solament el seu valor d'ús i trobin en aquesta contemplació de l'entorn plaer i emoció.

Desenvolupant la imaginació dels infants es pretén que siguin capaços de crear i recrear noves situacions sorgides de les ja existents sense limitar-los ni en formes, ni en colors, ni en textures.

Finalment, es tracta de formar els infants en una educació estètica i fer-los adonar que els criteris estètics han d'anar acompanyats no sols de preferències individuals, sinó també de referents artístics del moment històric, de la cultura i de l'art en el qual viuen. Això els ajudarà a sentir-se més integrats a la seva pròpia cultura.

En aquest últim punt, tant l'escola com la família hauran de procurar que els infants tinguin també accés als llibres d'art amb la mateixa facilitat que tenen per als contes, o als llibres que els expliquen coses sobre la vida de plantes i animals.

Una altra funció que han de compartir família i escola és el fet d'apropar els infants al món de l'art possibilitant-los les visites a museus i exposicions, on podran gaudir amb els adults de diferents obres d'art.

Quina metodologia?

Les activitats plàstiques a l'escola han de poder comptar amb diversitat de materials i oferir als infants el coneixement de diferents tècniques, no com un fi en elles mateixes, sinó per afavorir que aquests tinguin més recursos a l'hora d'expressar-se plàsticament.

Tot aquest coneixement d'estris i materials ha d'anar acompanyat d'un treball paral·lel de domini de les activitats motrius per facilitar una seguretat de traç i de gest en l'expressió plàstica.

En aquesta etapa els treballs es faran majoritàriament de manera individual, ja que la plàstica és en primer lloc un procés on cada infant ha de poder expressar-se i comunicar-se. Això no exclou que cap al final de l'etapa d'educació infantil no es pugui arribar a fer projectes en petit grup o fins i tot algun treball col·lectiu com a resultat de diversos treballs individuals.

Tot el treball d'observació prèvia que requereixen moltes de les activitats plàstiques, el podem canalitzar cap a l'observació del natural i de l'entorn més proper. Es tracta de fer adonar els infants dels canvis de color, de llum i de les variacions que aquests provoquen en els paisatges en el transcurs de l'any. Sovint, aquesta observació del natural requerirà fer petites sortides que ens oferiran noves imatges i noves sensacions.

Posaré un exemple lligat amb tot el que he anat dient al llarg de l'article i sobretot del món dels sentits. Recordo una sortida amb els nens de pàrvuls de cinc anys per anar a fer una observació/experimentació a la serra de Collserola.

L'activitat va girar al voltant d'una passejada pel bosc, mirant, veient i observant els petits detalls, però sobretot amb l'ajuda de tots els altres sentits. Era un dia gris i humit i l'olfacte ens va fer descobrir l'olor del bosc i de la terra mollà.

Les nostres mans es van deturar a tocar soques, arrels, arbustos, fulles, pedres, la terra... fent-nos descobrir les seves peculiaritats. L'oïda ens va ajudar a copsar els petits sorolls del bosc, tant els més propers que ens indicaven la vida quotidiana que allí duïen els seus habitants com els més llunyans que ens tornaven a la realitat fent-nos saber que més enllà hi havia una carretera, el soroll d'un motor, unes cases...

En algun moment del recorregut vam poder provar un pinyó o una cirereta d'arboç que ens van oferir una petita mostra del que es pot tastar al bosc. Ens en vàrem anar a casa plens de per-

20 Educació artística: visual i plàstica

cepcions i sensacions que ens va fer viure i captar el bosc en totes les seves dimensions.

L'endemà a l'escola a l'hora de pintar aquest bosc tothom va extreure del seu interior el millor record d'aquestes percepcions per posar damunt dels papers olors, textures, colors, gustos i sons.

La descoberta del color no ha d'anar lligada sols a l'observació de l'entorn, sinó que també ha de ser fruit d'una experimentació i manipulació de diferents colors per trobar-ne d'altres.

Conclusió

En definitiva, el que volem aconseguir amb l'educació visual i plàstica és que els infants esdevinguin actius receptors i degustadors de productes artístics i, motivats per aquesta visió, siguin uns bons productors de les seves realitzacions artístiques. També que els infants gaudeixin fent plàstica, tant si pretenen comunicar-se a través d'ella com representar la realitat, el món imaginari o bé expressar la bellesa.

La proposta «Somni-Realitat invisible» és una experiència, feta a l'educació primària, d'interrelació entre les diferents disciplines dins un marc artístic vertebrador. Es parteix dels diferents recursos de què disposa una ciutat com Girona per fer un plantejament integrat i considerar la ciutat com un compendi de possibilitats de formació i aprenentatge.

La plàstica i l'estudi de l'entorn urbà a primària

L'inexistent que es fa tangible

Pep Admetlla

*Treinta rayos convergen en el cubo de la rueda;
Y de esta parte, en la que no hay nada, depende la
utilidad de la rueda.
La arcilla se moldea en forma de vasos,
Y precisamente por el espacio donde no hay arcilla
es por lo que podemos utilizarlos como vasos.
Abrimos puertas y ventanas en las paredes de una casa,
Y por estos espacios vacíos podemos utilizarla.
Así, pues, de un lado hallamos beneficio en la existencia;
De otro, en la no-existencia.*

He volgut començar amb aquest poema de Lao-Tse a manera d'introducció, per referir el tema de l'espai com a centre de la investigació d'aquest projecte. Aquest punt de partida dóna peu a fer una reflexió prou profunda per plantejar tota una sèrie de propostes pedagògiques aplicables dins el marc de l'entorn urbà en el qual l'alumne es mou diàriament. L'estudi i la bona comprensió de les formes i de les funcions d'aquests elements que confor-

men l'entorn immediat donen al nen/a noves perspectives per poder comprendre'ls i fer una crítica constructiva. Aquest conjunt d'experiències i coneixements li permetrà de transformar la realitat amb la imaginació. La combinació d'aquesta actitud moral i reflexiva combinada amb una apreciació física de la forma definirà l'estètica de l'espai més immediat en què es mou i li permetrà tenir unes eines de futur prou importants per al seu creixement i posterior evolució.

Aquest projecte està emmarcat en la proposta «Somni/Realitat invisible» realitzada al CEIP Eiximenis com a experiència pedagògica d'interrelació entre les diferents disciplines dins un marc artístic vertebrador.

Per a la configuració d'aquest model educatiu es tenen en compte diferents components:

- El reconeixement i la reconversió de l'espai físic de l'escola i de l'entorn a fi d'incorporar-lo com un element significatiu del projecte educatiu.
- La modernització de les metodologies, amb la finalitat de desenvolupar aptituds intel·lectuals, afectives i motores, capaces d'actuar en un món modern, enormement informador, canviant i socialment complex.

L'ambient que acull l'alumne cada dia i en el qual queda immers per obligació, li deixa empremta, tant si ha rebut una proposta d'implicació activa com si se l'ha abandonat a la passivitat. Si l'escola sap establir una dialèctica amb aquest medi a través de la creació dels òrgans que li són necessaris i aconsegueix implicar en la dinàmica del discutir, analitzar, criticar, decidir, fer, responsabilitzar-se, redreçar, etc., els mateixos alumnes, subjectes principals del projecte educatiu, no només en quedarà un bon sediment que induirà els alumnes a l'acció, sinó que l'experiència adquirida els impulsarà a fer-ho d'una manera natural. En quedarà com un sisè sentit, capaç de guardar en la memòria habilitats i procediments viscuts, que serà base inductora de transformacions més complicades, perquè l'alumne haurà entès que les coses no són sempre com s'han trobat, sinó que l'home amb el seu esforç i creativitat pot ser objecte i subjecte de progrés.

Justificació del projecte de treball

- Promoure l'estudi i el coneixement dels nombrosos recursos educatius de què disposa la ciutat de Girona, entesa com un conjunt natural i urbà, per tal de treballar-los en un plantejament integrat i de considerar la ciutat com un compendi de possibilitats de formació i aprenentatge, que mogui l'alumnat a veure que l'entorn és una font inestroncable de coneixements que li facilita aprenentatges. Partint de la base que l'aprenentatge ha de fonamentar-se en l'experiència directa de l'entorn, esdevé d'una importància cabdal saber com aquest és percebut pels infants, a partir de les experiències individuals i col·lectives, i com aquesta imatge condiciona la seva actuació.
- Promoure el treball col·lectiu dels ensenyants i cooperar a la formació de grups de reflexió i d'anàlisi d'aquesta realitat ciutadana.

Objectius del projecte de treball

Somni/realitat invisible parteix de la idea de ciutat imaginària que les metàfores i atmosferes creatives del llibre *Les ciutats invisibles* d'Italo Calvino conceben. Prenent Girona com un nou capítol d'aquest llibre, ens proposem que els alumnes es reimaginin la ciutat de Girona i la redefineixin segons la seva percepció i els seus somnis.

L'element aglutinador, el nexa oportú per redefinir aquesta visió de ciutat, és l'escola, concebuda com un espai central contenidor d'espais, formes, buits, gestos, símbols, colors, volums, etc., configurant-se així com un dels miralls d'aquesta ciutat que navega dins dels somnis de tantes realitats invisibles.

Es tracta, doncs, de portar els alumnes a investigar, discutir i en definitiva preguntar-se sobre la forma, funció, ubicació, significat, etc., dels elements urbans programats en diversos itineraris compaginant exploració i diàleg amb activitats dins i fora de l'aula.

Aquest procés creatiu mitjançant les diferents activitats reflectirà d'una manera personal la visió utòpica de la ciutat, per tal que els somnis esdevinguin realitats invisibles.

Els somnis d'aquests «autors» definitivament deixaran un rastre per recordar que el moviment de les ciutats és infinit i real, encara que el somni esdevingui utopia, trànsit i migració d'imatges.

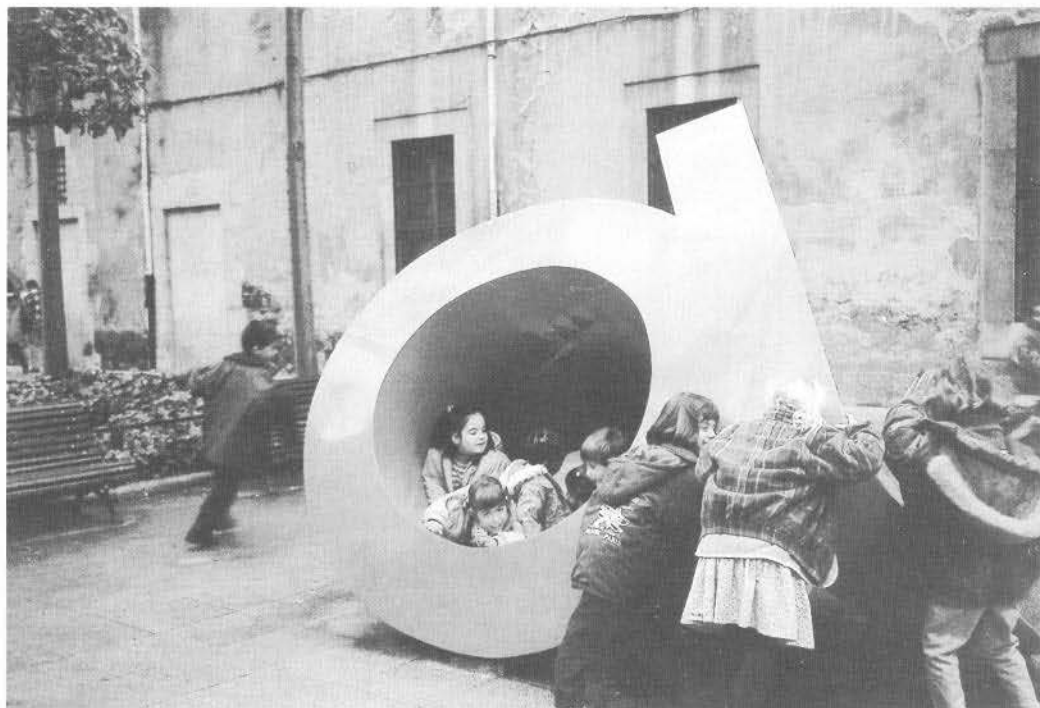
Espais treballats

- *Escultures de l'entorn*: Perquè la impressió de la matèria no siguin només aparences, cal captar el procés incontenible de la projecció i materialització d'uns fragments que han esdevingut reals, des d'un somni invisible només codificat per l'escultor.
- *Edificis de l'entorn*: Ja sabem que no s'han de confondre mai les ciutats amb les paraules que les descriuen, però entre les unes i les altres hi ha una relació tan ineludible com els volums que la situen en el seu lloc.
- *Carrer de Santa Clara*: Perquè com a artèria conductora del comerç i del consumisme, esdevé font inesgotable de la nova cultura del carrer, sense deixar de banda aquest tradicionalisme tan propi de la personalitat gironina.
- *Plaça de la Constitució*: Perquè com a element de trànsit és la referència horitzontal més contundent i alhora organitzadora de totes les vies importants de la zona, reflex de modernitat, d'espai i d'una realitat social ineludible.

Objectius específics per cicles i/o etapes

Cicle inicial

- Situar-se en l'espai: concepte d'espai i orientació.
- Coneixement i identificació de formes geomètriques senzilles: quadrat, cercle, triangle, rectangle..., i de formes no geomètriques.
- Adonar-se de l'ús del sentit del tacte i de la vista com a percepció.
- Introduir-se en les nocions tridimensionals.
- Iniciar-se en el concepte de volum com a llenguatge plàstic.
- Iniciar-se en el concepte d'escultura i d'arquitectura com a referents del treball a fer: *Estudi de les escultures i els edificis de l'entorn escolar*.

- Prendre consciència de la funció social de l'arquitectura i les escultures urbanes.
- Analitzar el significat de les escultures.
- Adonar-se de la utilització de diferents materials tant en l'escultura com en l'arquitectura.
- Transformar la realitat fent ús de la pròpia imaginació.

Cicle mitjà

S'ha de treballar la figura humana en relació amb les diferents perspectives que ofereix l'artèria principal que hi ha a l'entorn de l'escola: *El carrer de Santa Clara*.

Aquestes perspectives partirien de l'estudi de:

- Arribar a la construcció, experimentació, ús i comparació d'unitats de longitud, capacitat i massa convencionals i no convencionals i la seva aplicació a la vida ordinària.

26 Educació artística: visual i plàstica

- Fer el reconeixement, descripció, anàlisi i diferenciació de línies, polígons i cossos geomètrics.
- Arribar a la descoberta de l'espai que configura l'entorn de la ciutat històrica: carrers estrets i irregulars.
- Comprensió de la força que dóna la desproporció en espais singulars.
- Estudi de materials, forma de les finestres, relació buit/ple de les façanes, comparació de carrers i les seves composicions geomètriques.
- Situar els elements segons diferents punts de vista: croquis, plànols i maquetes.
- Recollir i enregistrar dades sobre objectes i fenòmens utilitzant tècniques elementals d'enquesta, mesurament i representació.
- Transformar la realitat fent ús de la imaginació.

Cicle superior

- Entrar a fer el reconeixement i la classificació d'elements geomètrics, figures planes o cossos espacials, com a punt de partida de l'estudi de *La plaça de la Constitució*.
- Interpretar gràfics de perspectiva i situar els diferents objectes.
- Utilitzar els instruments precisos per reflectir la situació plantejada.
- Elaborar diferents models segons diferents enfocaments de situació i de percepció.
- Adonar-se de les causes de coherència, repetició de formes geomètriques de la mateixa família.
- Veure les lleis compositives de les formes.
- Treballar les geometries simples i complexes.
- Estudiar la teoria del lloc.
- Transformar la realitat fent ús de la imaginació.

Procés de treball

El procés de treball dut a terme incideix fonamentalment en els aspectes de:

- creativitat,
- aplicació de coneixements.

El procés de treball s'ha fonamentat bàsicament en dues vessants:

a) *l'artística*, fent incidència en la plàstica, l'estètica i el disseny;

b) *la urbanística*, centrant l'activitat en la funcionalitat, l'ordenació i l'estructuració dels espais públics.

La finalització de tot aquest procés ha de possibilitar els alumnes per redissenyar l'espai partint dels elements coneguts. Els passos que s'han seguit per desplegar el procés han estat:

En l'apartat *artístic*:

- detecció dels coneixements previs i de la percepció inicial;
- observació directa dels elements i dels espais d'estudi;
- anàlisi de diferents aspectes: forma, volum, color, materials, textures...;
- comprovar la modificació de la percepció inicial.

En l'apartat *urbanístic*:

- estudi del conjunt urbanístic: plaça, carrers, barri...;
- estudi dels objectes (edificis, ponts, mobiliari urbà, escultures...) en el context urbà, mitjançant una anàlisi espacial i funcional d'aquests objectes: ubicació, funció, trets característics...

Tot aquest treball comporta un procés de creativitat que desemboca en una alternativa de l'entorn urbà.

L'objectiu i/o finalitat del procés és veure com els coneixements modifiquen la percepció inicial i són base d'una proposta alternativa.

Tema: Lletres (escultura)

Curs: Educació infantil P-4 i P-5.

Sessió: 1a. sessió de l'estudi de les «Lletres Toves». Dilluns, 3 de febrer de 1997.

Tema: Sortida a veure l'escultura «Lletres Toves» de F. Torres Monsó.

Objectius

- Observar i discriminar les qualitats perceptibles: color, material, textura, forma i mida que tenen les lletres.
- Descobrir la forma global de les lletres resseguint amb la vista i el gest el contorn i les parts més rellevants del volum.
- Fruir, descobrint les possibilitats de joc motriu que ofereixen les lletres.
- Conèixer l'autor i el procés seguit en la creació de l'escultura.

Desenvolupament de la sessió

La sessió es va iniciar amb una sortida a la plaça de l'Hospital. Pel camí van sorgir converses sobre què podia ser l'escultura. Alguns deien: lletres, nombres, forats, signes...

Situats davant l'escultura, el professor d'educació artística intentà crear interrogants sobre el què veien, el material, el color, la forma, la grandària, el volum, la situació, el traç, la posició...

A totes les preguntes els nens i les nenes van anar donant diverses respostes. Les respostes donades per la majoria dels alumnes foren diverses i no gaire clares (l'escola inicia l'aprenentatge de l'escriptura amb lletra majúscula). Van dubtar en el reconeixement de la *b*, la *c* i la *q* (que en principi creien que era la *d*), però per fi ens vam posar d'acord: la *a*, la *b*, la *c* i la *q*.

Situats a la plaça, el professor d'educació artística va passar a fer una breu explicació de l'autor de l'obra i del seu procés de creació.

En acabar la sessió, una nena de P-5 es va fixar en la placa situada al terra, al costat de l'escultura, on hi ha gravat el nom de l'autor, l'any en què es va realitzar, el nom donat a l'escultura, a qui homenatja i l'entitat que va finançar-la. Per tenir-ne constància, amb paper vegetal i carbonet, vam fer una reproducció del que estava escrit a la placa.

Curs: 1r. de primària.

Sessió: 5a. 27 de febrer de 1997.

Tema: Els materials de les escultures.

Objectiu de la sessió

- Assimilar i entendre el concepte de material com allò de què estan fets els objectes.
- Poder descriure diferents materials de què estan fetes les escultures.
- Distingir que hi ha objectes fets d'un sol material i objectes fets de diferents materials.
- Identificar materials i saber-los distingir entre altres característiques com poden ser la forma o el color.
- Esbrinar quin és l'origen d'alguns materials.
- Relacionar els sentits del tacte i la vista amb el reconeixement

de materials. Arribar a notar la sensació que produeixen els materials a través del sentit de la vista.

Desenvolupament de la sessió

S'inicia la sessió preguntant als alumnes què són els materials.

Les respostes són les següents: Són pintures. Coses per fer invents. Coses que fem servir i són per tocar. Serveixen per muntar coses. Són ferros, fustes, plàstics que es fan servir per construir coses.

Després de recollir les seves opinions arribem a definir els materials fent a la pissarra el següent esquema:

MATERIALS

Són allò de què estan fets els objectes.

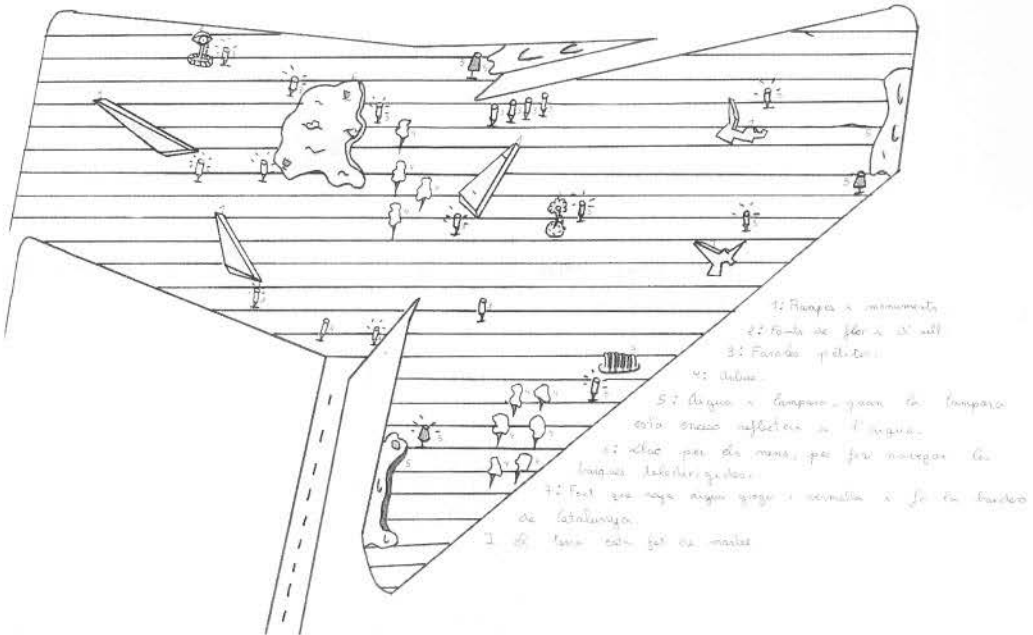
Vidre - Fusta - Ferro - Paper - Pedra - Metall - Llana - Cotó - Fil...

A partir d'això s'inicia una discussió sobre el material de què està feta l'escultura de la nena de la plaça de la Constitució i acabem fent una votació; el resultat és el següent: 21 diuen que és de metall i 4 diuen que és de pedra.

El professor d'educació artística els va explicar que és de metall, concretament de bronze.

La següent activitat va consistir a presenciar una sessió d'esculpir la pedra de Girona. L'escultor Pep Admetlla els va ensenyar i explicar les eines que fan servir per esculpir la pedra i tot seguit va fer una demostració al pati de l'escola.

Al final de la sessió i de manera gairebé espontània els nens acabaren fent relleus al terra del pati amb les eines que l'escultor els va deixar.

Curs: 2n cicle inicial.

Sessió: 3a.

Tema: Interpretació de plànols.

Objectius

- Utilitzar diferents mitjans i recursos que permetin assolir una organització del pla i de l'espai.
- Saber interpretar plànols i mapes senzills.
- Exercitar la capacitat de memòria, recordant els noms i les característiques dels carrers i places prèviament treballats.

Desenvolupament de la sessió

Iniciant un recorregut per l'entorn, es procedeix a marcar en un plànol del barri els carrers més coneguts.

Curs: 5è. i 6è. curs de primària

Objectiu del curs:

Creació d'una nova proposta de la plaça de la Constitució.

Desenvolupament de les sessions:

Es va mirar un vídeo sobre geometria per tal de poder-ne treballar els elements bàsics. Seguidament, es va baixar a la plaça de la Constitució i es van comprovar tots els elements del vídeo: punt, línia, intersecció de línies, polígons, circumferència...

A partir d'aquesta primera sessió, es van fer sessions continuades amb grups partits, per tal d'analitzar, per fases, tota la plaça de la Constitució i cada un dels elements que componen l'aspecte formal d'aquest espai: papereres, fanals, entrades de pàrquing, pilones, grades... Més tard, es va fer una explicació de la plaça, a l'aula, en la qual els nens van dibuixar una primera aproximació del seu polígon. Això va donar peu a una discussió i anàlisi de la forma i la funció dels diferents elements que conformen el conjunt de la plaça.

A partir d'aquí, la següent proposta de treball va consistir a donar alternatives a tots aquests elements, intentant esbrinar les causes de funcionament o de disfuncions d'aquests. Cada alumne tenia una llibreta per apuntar-hi les reflexions i deduccions del treball fet fins al moment, a base de croquis, esquemes...

Després de tot aquest aprofundiment en l'espai de la plaça i en els seus elements de composició, es va invitar els arquitectes Romans i Cabré, coneixedors dels aspectes tant formals com constructius de la plaça, els quals van fer una xerrada-explicació *in situ* fent un seguiment de cada una de les parts de la plaça. Això va donar peu a una taula rodona improvisada que va tenir per marc la mateixa plaça. Al mateix temps, els arquitectes van proposar redissenyar amb el mateix polígon de la plaça nous elements per poder redefinir l'espai plaça. Aquests elements de nova aportació varen ser: l'aigua i el reflex.

A partir d'aquí, els nens van fer com a primera activitat la redacció d'una memòria del que els havien explicat i de l'estat de la plaça. Es va fer una anàlisi de les seves reflexions i a partir d'això es van passar als alumnes uns plànols del polígon i els elements bàsics que coformen la plaça per tal que poguessin fer un primer estudi, ja amb coneixement de causa, de les funcions de cada un d'aquests elements.

Paral·lelament, en l'assignatura de matemàtiques es van anar estudiant els elements bàsics que s'havien trobat a la plaça: punt, línia, polígons...

Aquesta proposta va tenir la seva presentació davant de tot el grup-classe, en la qual cada alumne va llegir la memòria del seu projecte i els dibuixos explicatius de la seva proposta.

La continuació d'aquest projecte va reportar uns coneixements molt més clars dels objectius de la plaça i de la seva relació amb l'escola. Aquests treballs van ser revisats pel tutor dels alumnes, Pep Admetlla (professor d'educació artística) i, després de les diferents consideracions en cada projecte, l'alumne va fer un nou plantejament que a la fi del curs es convertiria en la seva proposta final de la nova plaça de la Constitució. Aquesta proposta final, els alumnes la van presentar davant dels arquitectes que havien fet la introducció a l'espai i davant el grup-classe.

Tot el treball, i cada una de les sessions que es van dur a terme en l'espai directe de la plaça, va anar acompanyat de l'elaboració de plànols, alçats, perspectives, plantes, dibuixos paral·lels...

A més, els alumnes van fer uns tàngrams, uns puzzles i van introduir-se en la resolució de nous càlculs matemàtics.

Visions alternatives dels alumnes

Exposem a continuació les diverses alternatives que s'han generat arran dels treballs duts a terme pels alumnes, seguint la cronologia emprada ja en la presentació del projecte, és a dir, des d'educació infantil a cicle superior.

Educació infantil

El treball d'aquests cursos centrat en l'experimentació, l'observació, la recerca i el contacte directe amb el medi d'estudi ha aconseguit desenvolupar la idea del grafisme tant en psicomotricitat fina com en l'apropament volumètric del concepte escultòric. Aquest darrer concepte se'ls proposarà, més endavant, com a variant de l'aprenentatge bidimensional inicial.

Així mateix, aquest procés d'estudi i observació dut a terme ha reportat als alumnes uns coneixements referents al concepte espacial i motor que d'altra manera hagués estat més difícil de transmetre.

Cicle inicial

Els alumnes més petits, com a proposta final després del seu estudi, pel que fa tant a materials com a processos de construcció, modelatge i ubicació, han proposat tantes alternatives com nens hi ha a la classe en la vessant escultòrica i urbanística de l'entorn immediat de l'escola.

La proposta dels alumnes més grans ha anat encaminada cap a l'elaboració d'un joc que s'ha anomenat «El joc dels arquitectes». Els nens i les nenes han fet amb aquest joc un acostament als coneixements arquitectònics que han treballat, a més de suggerir propostes de disseny tant volumètriques com escultòriques dels diferents edificis treballats.

Cal dir també que han gaudit molt amb les diverses sortides programades als emplaçaments triats per al treball.

Cicle mitjà

Les propostes d'aquests cursos, després de l'estudi fet, s'han perfilat dins el marc de la vessant artística i geomètrica i han suggerit un nou disseny dels vials d'interrelació entre l'escola i el carrer principal, emfatitzant els aspectes descriptius del paviment, el color i la forma. Tanmateix, l'observació directa d'aquests vials ha provocat en els nens i les nenes una conscienciació molt més

directa dels espais de circumvalació entre l'escola, el barri i els carrers que entre si formen una part important de la seva autoafirmació de lloc com a espai habitable i conductible.

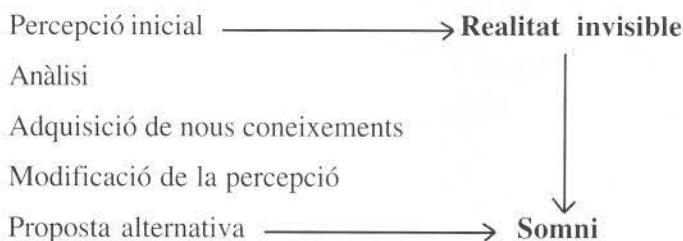
Cicle superior

Dins de l'estudi dut a terme a la plaça de la Constitució i partint del mateix polígon que conforma la plaça, els alumnes han suggerit l'ampliació de la zona verda. Han plantat més arbres, han fet desaparèixer els volums d'escales i grades d'enfront de l'escola i han reconvergit l'espai fent-hi néixer fonts, passadissos comunicants i llacs.

Per tant, amb aquesta nova proposta, un 50% del terra de la plaça es convertiria en zona verda i l'altre 50% es convertiria en zona d'aigua on s'hi trobarien un conjunt de fonts, estanys i llacs.

A més a més, els alumnes situen en l'espai plaça gran varietat d'elements arquitectònics com ara escultures.

ESQUEMA DEL PROCÉS DE TREBALL

Aquest projecte s'ha desenvolupat a l'Escola Eiximenis de Girona, durant el segon semestre del curs 1996-97, dins el marc de la beca «J. Pallach».

Han coordinat el projecte:

M. Lluïsa Bonmatí (directora).

Pep Admetlla (escultor, professor d'educació artística).

Tat Asso (cap d'Estudis).

L'autora explica com ha treballat en un taller, amb nens i nenes d'edats diverses, sobre Cézanne i «com si fossin el pintor Cézanne», amb motiu d'un homenatge a l'artista.

Cézanne a l'abast dels nens

Soledat Sans i Serafini

Responsable del Taller de Plàstica «Carrau Blau» de Sant Just Desvern.

Un dels objectes del Taller de Plàstica «Carrau Blau» és apropar el nen a l'entorn cultural i artístic, i és per això que cada any es fa l'estudi d'un artista, pintor, escultor o moviment artístic i es procura relacionar-lo amb alguna exposició, data important o fet cultural de l'entorn. La metodologia emprada parteix, quasi sempre, de les motivacions i característiques pròpies de l'artista que volem estudiar, més que no pas de l'anàlisi formal de l'obra.

Octubre de 1996

90 anys de la mort de Paul Cézanne i gran retrospectiva al «Grand Palais» del Museu d'Orsay de París.

Ens va arribar l'hora compromesa de presentar Cézanne al taller.

Sintetitzar se'm feia difícil, precisament per l'interès i l'amplitud de la temàtica. No volia empetir ni una sola pinzellada de Cézanne i, no obstant això, davant meu, asseguts en tamborets de vímet, els nens tan sols esperaven una tarda agradable al taller. L'ambivalència entre el que interessaria i el pes cultural del que

anàvem a ensenyar va ser, potser, el repte més difícil d'aquesta experiència. Vaig triar un camí:

El nostre homenatge hauria de ser pictòric, sorgit de cada individualitat, no imitador de l'obra cézanniana, sinó lliure i expressiu a l'hora de pintar, però procurant que al mateix temps ens conduís a la descoberta de les «petites veritats subjectives» del pintor Cézanne.

Calia que el contingut fos més important que la forma, i els recursos pedagògics fossin prou hàbils perquè la validesa del que s'ha après (fos poc o fos molt) els servís per sempre. I ja no importarien ni les edats ni la quantitat d'informació.

Comencem a presentar Cézanne: veuen la seva imatge, aprenen a escriure el seu nom, expliquem com era, on vivia, què pintava i què feia abans de pintar. I ja, tot treballant, anem destriant cada un dels conceptes escollits per definir-lo:

- Caminava** Li agradava la Natura. Amb els estris de pintar a l'esquena, s'enfilava pels camins del seu poble d'Aïs, a la Provença. «Marxava cap al motiu.»
(Vídeo: *El hombre y la montaña*)
- Mirava** Mirava amb ulls de pintor, que vol dir saber mirar allò que vols pintar. Observar la forma, la llum i l'ombra, el fosc i el clar.
- Callava** A pintar, quasi sempre hi anava sol. Necessitava el silenci gairebé tant com un pinzell per tal d'estar ben atent a tot allò que vivia.
- Sentia** D'aquesta manera, caminant, mirant i en silenci s'emocionava davant de la Natura.
- Escollia** Com que era pintor, sabia barrejar molt bé tot allò que veia amb tot allò que sentia. Ho volia expressar i necessitava, per fer-ho, escollir un «motiu».

38 Educació artística: visual i plàstica

- Donava forma** Ja davant del «motiu», volia transmetre el que sentia, el que ell era i tot el que veia. Estudiava la Natura: la llum, els tons, la geometria dels troncs i de les branques dels arbres conjuntament amb el perfil de les muntanyes.
- Pintava** I així, quan ja sabia el que volia, disposava ordenadament els colors d'oli sobre la paleta. Tacava la tela. De vegades es parava i amb els pinzells a la mà meditava sobre el que anava a fer. Estava atent al que ell deia «la petita sensació», que és la que l'ajudava a trobar el to correcte. Amb la pinzellada buscava el contrast de llum i foscor i tots els matisos que la natura li oferia. A mesura que pintava també dibuixava i anava construint amb el color. Disposava l'espai amb una visió pròpia, com si volgués tocar-ho tot, i fins i tot quan calia ens acostava les muntanyes.
- Realitzava** Realitzava una obra. Un quadre, un altre i un altre. Com si s'apropiés de retalls de Natura, i la lògica evolució d'allò que veia i sentia en estudiar-la constituïa per a ell un mitjà de progrés interior.
- Comunicava** El seu testimoniatge pictòric de colors i formes, d'inquietuds i plantejaments i que ha servit de mestratge, més que als crítics, als pintors, hereus de la seva comunicació.

Nota

Les dimensions de les obres originals (olis sobre tela) són:
55 x 46 cm, les verticals;
46 x 55 cm, les apaïssades.

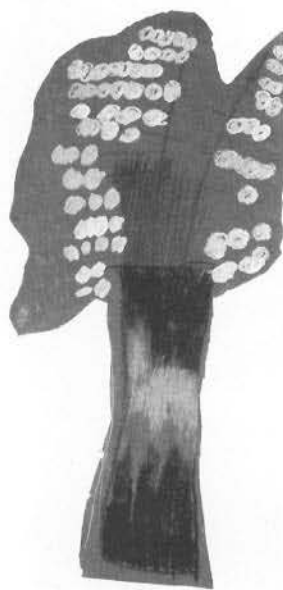
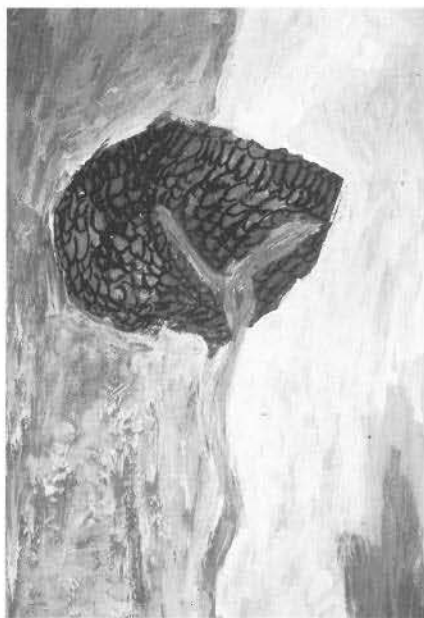
Cezanne al taller

I... els més petits baixen al jardí.
S'han fabricat unes ulleres i han
de descobrir tots els diferents verds de
la Natura.

Barregen els colors. I el verd
s'enriqueix amb altres tons.

El pròxim dia escolliran un arbre,
l'observaran de prop i de lluny.

Cadascú en pintarà el seu, amb
cartolina gran i ceres de colors.

40 Educació artística: visual i plàstica

A partir de set anys, ja tot és seriós:

Encara ressonen les petjades del pintor Paul anant a buscar el «motiu» a la muntanya. Els nens també ho faran.

En silenci, separats els uns dels altres, buscaran l'indret.
Cavallet, drap, tela i carbó.

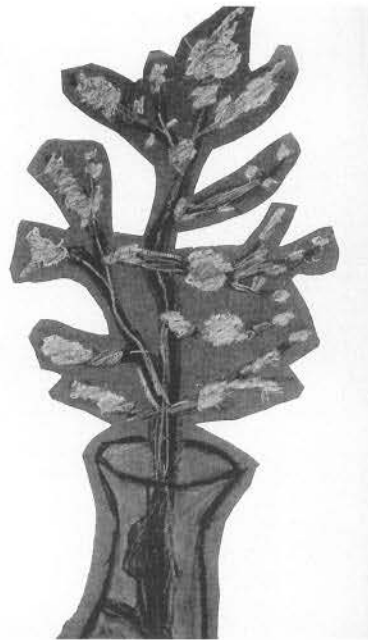
Abans de dibuixar, observar; respirar l'aire; situar amb el dit el tros que volen fer.

Dibuixen.

Estudien les formes dels camins i dels matolls.

Pensen.

Cadascú està sol amb ell mateix. La tasca d'aquesta tarda és important.

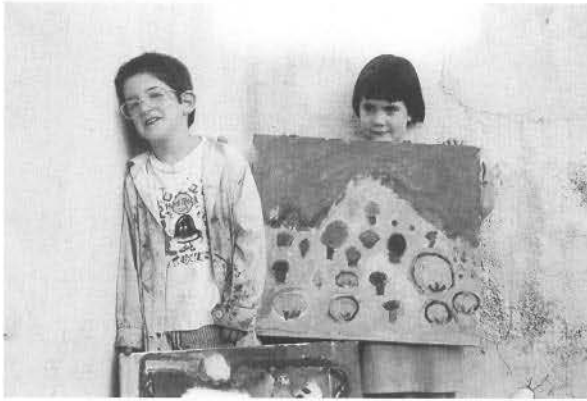
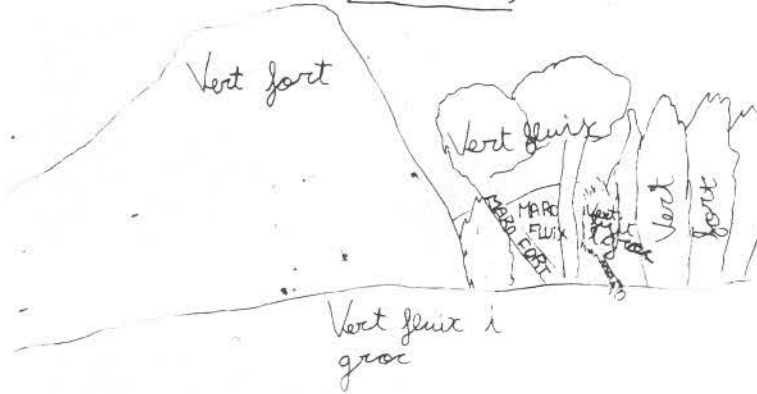

Tardor de 1996. Peu de la Peña del Moro de Sant Just Desvern

42 Educació artística: visual i plàstica

Una gris i una mica blau i blanc

ELS CULOS

Anoten els colors.

La propera setmana, al taller, acabaran el quadre.

44 Educació artística: visual i plàstica

Els més grandets
hauran d'escollir
on volen anar a pintar.

Començar i acabar el quadre, amb les sessions que calgui,
sempre davant el motiu.

El taller, durant aquelles
tardes, es va convertir
només en magatzem
dels estris dels pintors.

Els nens anaven
i venien carregats.
Estaven escampats
per diferents indrets.

No podíem vigilar-los
a tots i necessitàvem
donar-los
confiança absoluta.

Les paraules ja
estaven dites.
Les motivacions
eren prou
importantes,
i la tasca a
realitzar també.

Els quadres creixien
i es convertien en
sorpreses per a nosaltres.
De tant en tant
fèiem una volta,
canviàvem l'aiguarràs,
animàvem algú
o portàvem més colors.

A segona hora s'enfosquien els tons.

El sol ja es ponia, però encara xiuxiuejaven taques de llum
sobre les teles dels pintors.

46 Educació artística: visual i plàstica

Els petits encara estan buscant els colors verds... Estudien la forma geomètrica de les pinzellades de Cézanne tot construint en plàstics els diferents plans de la muntanya de Sainte Victoire.

*Exposició a la plaça de Verdaguer de Sant Just Desvern.
Exposició de tots els quadres, les siluetes dels nens pintant i la Sainte Victoire presidint la plaça.*

Engalanem la plaça. Festes de tardor de 1996

... i Paul Cézanne quedarà sempre en l'aprenentatge i en el record.

Bibliografia

- ARGAN, Giulio Carlo. *El Artz moderno*. Valencia: Fernando Torres, 1975.
- BOURGES, M. R. *Itinéraires de Cézanne*. Paris, 1982.
- DIVERSOS AUTORS. *Cézanne*. Madrid: Electa, 1995 (Catàleg de l'exposició organitzada pel Museu d'Orsay, la Tate Gallery i el Philadelphia Museum of Art).
- DORAN, Michael. *Sobre Cézanne*. Barcelona: Gustavo Gili, 1980.
- LEONHARD, Kurt. *Paul Cézanne*. Barcelona: Edicions 62, 1990.
- ORIENTI, Sandra. *Cézanne*. Madrid: Noguer, 1971 (Clásicos del arte, tomo 21).
- SANS, Soledat. *Diàlegs amb la sorra*. Barcelona: Art-85 S. A., 1991.
- TEBOUL, Jacques. *Les Victoires de Cézanne*. Paris: Adam Biro, 1988.

La contemplació de les obres d'art moltes vegades és només el començament d'una cadena d'interrogants que demana un temps més perllongat. És aleshores quan les aules de plàstica de les escoles i les classes d'història de l'art es converteixen en els veritables tallers del museu i el Museu d'Art Contemporani de Barcelona com a tal pot esdevenir un centre de recursos artístics de referència obligada per seguir avançant en la recerca.

Les arts volen temps

Eulàlia Bosch

Cap del Servei Educatiu
del MACBA

L'any 1989, l'artista Javier Mariscal va presentar a Barcelona una exposició dels seus treballs que tenia per títol *Cosquillas para tus ojos*. Des d'aleshores, aquesta petita metàfora m'ha fet sempre companyia i, sempre inesperadament, em torna a la memòria quan una imatge em fa gràcia de veritat.

La setmana passada, sense anar més lluny, vaig visitar a la Fundació Miró de Barcelona l'exposició Calder, on es mostraven alguns dels regals que Joan Miró i Alexander Calder es varen intercanviar al llarg dels seus anys d'amistat. Era un veritable joc de pessigolles per la mirada tendra que provoca veure tanta sintonia.

Però, com sempre, per veure i per notar el somriure en els ulls, cal mirar amb atenció. Cal desprendre's per un moment de la quantitat d'imatges i de paraules que sovint ens permeten només registrar allò que hem vist sense, de fet, haver tingut temps de gaudir-ne.

En primer lloc, les arts, i en especial les arts plàstiques, tenen a veure amb l'espai. Les obres d'art ens arriben gairebé sempre agrupades en exposicions i se'ns presenten en el marc de les

galeries i els museus. Arribar-hi vol dir, doncs, sortir de l'espai domèstic i situar-se en un espai nou, diferent, on les obres d'art són les inquilines permanents.

Aquesta és ja una consideració ben rellevant per als mestres de primària que acompanyen els seus estudiants al museu. Ningú com ells no sap com sorprèn a la majoria el recinte del museu. De vegades els crida tant l'atenció que ja no els queda capacitat de sorpresa per veure les obres que s'hi exposen.

Però les arts tenen a veure, sobretot, amb el temps. Amb el temps que el visitant està disposat a concedir-los. Amb el temps de contemplació. Amb el temps de diàleg sobre tot allò que suggereixen. Amb el temps de recerca disponible per als interrogants que costen de respondre-hi. Amb el temps de silenci plaent que desperta una determinada combinació de colors i formes, de llum i d'ombres, de significat i de misteri.

Les obres d'art volen una mirada atenta, que vol dir una mirada que no entén de rellotges ni d'assignatures; una mirada que només es deixa portar pel plaer de seguir mirant.

El temps és, doncs, el component essencial que les arts reclamen per poder mostrar els seus encants. I és el temps mateix el que de vegades demana diàleg, altres silenci i, encara altres, sol·licita activitats diverses: lectura de textos, fullejar catàlegs, manipulació de taller, audicions musicals, petits guions teatrals...

Els mestres, perquè coneixen els seus estudiants un per un, saben molt bé com completar les sensacions que es manifesten en el grup amb altres iniciatives que els permetran integrar aquests nous coneixements en el seu procés d'aprenentatge.

És en aquest punt que els museus, com la resta d'institucions culturals ciutadanes, poden i han de col·laborar amb l'escola perquè siguin les arts directament les qui obrin el procés educatiu que l'escola seguirà després alimentant.

El museu hi posa el lloc, l'espai de les arts i les obres, les exposicions, els itineraris diversos per la història de l'art. El mu-

seu permet el cara a cara amb les obres. El museu permet l'espectacle en directe.

L'escola, en canvi, aporta els estudiants. Els visitants que, amb la seva mirada interessada, faran reviuire les obres d'art al seu davant. I l'escola aporta també la possibilitat d'afrontar les obres d'art des del suport de veure-les en grup, de manera que les opinions dels uns es barregin amb les dels altres fins a desvetllar la complexitat mateixa de les arts. L'escola aporta un mètode de treball i un esquema conceptual en el qual es pot integrar aquesta visita. L'escola aporta, sobretot, el temps de contemplació que escaigui a cada grup.

Però com dèiem abans, les arts demanen molt per ser enteses i les visites al museu tenen necessàriament un horari limitat. És aleshores quan cal que el museu i l'escola segueixin col·laborant.

Quan els estudiants arriben a la classe i es disposen a fer un treball de recerca o de taller sobre allò que més els ha impressionat, l'escola ha de saber que el museu segueix sent el seu centre de recursos al qual pot recórrer sempre que calgui per sol·licitar més informació, per acabar de perfilar un projecte, per plantejar una forma de col·laboració precisa...

I, al seu torn, el museu sent que el seu radi d'acció es perllonga a les escoles perquè aquestes poden oferir el temps de treball que escaigui al projecte; poden enriquir iniciatives que s'inicien amb la contemplació d'una obra més enllà dels límits de la plàstica i continuen pels camins de la literatura o fins i tot de la ciència.

L'escola pot ser el veritable taller del museu perquè té la possibilitat d'integrar un projecte nascut al museu en un marc d'aprenentatge més ampli, on el que avui no s'acaba pot continuar demà.

El museu, en canvi, permet tornar tantes vegades com calgui a la contemplació directa de l'obra, a l'ampliació d'aquest univers artístic ja entrevist, amb noves exposicions, amb noves propostes.

El museu té com a objectiu estimular la creativitat dels estu-

dients —*Cosquillas para tus ojos*— i l'escola disposa dels mecanismes d'alimentació necessaris.

Quan els mestres sentin el suport del museu en les seves propostes artístiques, el museu haurà integrat amb tota naturalitat la presència dels estudiants a les sales. A més, tots plegats haurèrem aconseguit que el museu segueixi sent un centre de recursos humans quan els nens siguin adults, i que la ciutat es mantingui com la seva font d'educació permanent.

Aquesta és el pensament subjacent al Museu d'Art Contemporani de Barcelona i, especialment, al seu Servei Educatiu.

Vegem-ne un exemple.

Un dels temes més recurrents de la programació del MACBA durant el seu segon any de vida ha estat el del retrat. La vessant educativa del tema no escapa a cap ensenyant. Permet tal

multiplicitat de lectures que pot estimular tant treballs molt especialitzats com exercicis d'iniciació al món de les imatges i de la seva representació. És per això que el Servei Educatiu va voler estimular un treball escolar sobre la pròpia imatge i va convidar dues fotògrafes holandeses, Marieke Middelhoop i Marije van der Hoeven, que havien treballat el tema de l'autoretrat amb nens de primària d'arreu del món.

La proposta va ser la següent: organitzar un seminari-taller per a mestres i estudiants alhora on s'expliqués l'experiència i es duqués a la pràctica l'exercici complet de fer-se un autoretrat, encara que dins dels límits que el context necessàriament imposa.

El primer dia varen organitzar-se simultàniament dues sessions de debat. En una, els mestres discutien amb Marieke Middelhoop els temes relatius a la idea mateixa d'autoretrat: quedar-se sol amb una màquina, preparar-se per a una imatge espontània, saber en quin moment disparar la càmera... En l'altra, els nens i les nenes participants —que no es coneixien prèviament— varen parlar amb Marije van der Hoeven de fotografia i del fet mateix d'imaginar un retrat. La cloenda va ser comuna. L'endemà, cadascú hauria de fer-se un autoretrat fent confluïr en la imatge tots aquells elements que creguessin oportuns. Les condicions també eren clares. No es tractava d'entretenir-se en la mecànica de la fotografia, sinó que es demanava concentració en com havia de ser aquesta fotografia, que no tenia cap altre objectiu més que representar-se un mateix. En altres paraules: es tractava de crear aquella imatge d'un mateix que un sempre ha desitjat veure i que mai no ha acabat de tenir.

Per a la segona sessió, vàrem transformar dos espais completament blancs en petits estudis fotogràfics improvisats. Una càmera, segura sobre el seu trípode, enfocava una de les parets. Al terra, un senyal indicava el lloc precís on enfocava el centre de l'objectiu. D'aquesta manera, un podia decidir ocupar l'espai central de la fotografia o simplement situar-se a la perifèria. Un disparador en forma de pera que s'unia a la càmera a través d'un cable llarg permetia a la persona participant disparar en el moment que cregués oportú. Cadascú entrava sol a l'habitació i es feia dues fotografies.

Tothom havia portat de casa seva aquells objectes, robes o complements que pensava utilitzar. Mentre estava en marxa la sessió fotogràfica, estudiants i mestres anaven intuïnt com seria després quan proposessin l'activitat a les seves escoles.

El tercer dia, ja tots còmplices de la mateixa experiència, es varen anar veient les imatges i es va encetar un diàleg entre els participants sobre les fotografies i allò que transmetien. Tots eren per un moment els autors i sempre espectadors. Debatre era recordar totes aquelles fotos que ens han fet, especialment de petits, sota la pressió de somriure, de portar el vestit ben posat, de no deixar de mirar a la càmera ni un moment... quan en realitat no queda cap testimoni de les rabietes justes que ens varen quedar gravades per sempre, ni de les ganyotes per les quals som i serem recordats entre els parents i amics. Debatre era també pensar en les primeres fotografies de carnet d'identitat o de passaport o de llibre de família..., era notar l'habilitat d'alguns amb la màquina i la rudesia dels altres. Era, en definitiva, nedar una estona entre imatges i parlar-ne. I no podem oblidar que aquest és un dels temes centrals de la visita a un museu.

Acabat el seminari, molts mestres van voler tornar a contrastar les seves impressions amb la història de les arts i es varen organitzar visites especials a l'exposició *Màscara i Mirall* —exposició col·lectiva de fotografia sobre la pròpia identitat—, a l'exposició de l'artista britànic Tony Cragg —on la identitat es compon a partir de fragments— i es va dibuixar un recorregut específic per les obres de la *Col·lecció del MACBA* on es feia especial èmfasi en obres com *L'arquitectura del mirall* de Pistoletto o *El Postaler* de Perejaume. Encara aquest curs, l'activitat continua en el marc de l'exposició *L'última mirada*, que reuneix una col·lecció de 15 autoretrats d'artistes ja propers a la seva mort.

Moltes escoles han treballat en aquest projecte a partir de la iniciativa del museu i l'han enriquit de maneres diverses a partir de les altres àrees de coneixement per a les quals el tema també és rellevant: el dibuix, la literatura, la tecnologia, la filosofia...

Les memòries d'aquests treballs han estat presentades en l'es-

54 Educació artística: visual i plàstica

pai de comunicació del museu durant la segona quinzena de desembre i després han passat a formar part del Centre de Documentació del Servei Educatiu del MACBA. D'aquesta manera podran servir de material de referència per a altres escoles que es proposin incloure l'educació estètica entre les seves prioritats.

En definitiva, doncs, el museu facilita la descoberta i l'escola permet la recerca. El museu és a la melodia el que l'escola al ritme. L'educació permanent dels ciutadans s'inscriu en l'espai que aporta el museu i el temps que l'escola perllonga. Per això les aules de plàstica són els veritables tallers del museu.

L'autora fa una reflexió sobre les noves aportacions del currículum d'educació artística i exposa la realitat actual de la seva aplicació a les escoles: des de la perspectiva horària, de formació del professorat, dels materials curriculars i dels espais disponibles; qüestions bàsiques per a un bon desenvolupament curricular.

Educació artística visual i plàstica: currículum i realitat

Presentació de l'àrea en l'educació infantil i primària

La tercera àrea del currículum d'educació infantil. Intercomunicació i llenguatges: verbal, musical, plàstic i matemàtic que tenen un marcat caràcter lúdic, comunicatiu i creatiu, que cal afavorir en el màxim de situacions possibles.

En aquesta etapa, cal considerar el llenguatge plàstic com un concepte propi de l'educació visual i plàstica, i és un dels mitjans de comunicació gràcies al qual els nostres nens i nenes poden expressar allò que van descobrint de l'entorn i del seu món interior.

Si ens centrem ara en el primer nivell de concreció del currículum d'educació primària —on s'especifiquen els objectius, els continguts i les capacitats generals que cal assolir— observarem la presència de dues àrees que han rebut un mateix terme genèric d'àrea d'educació artística: música i visual i plàstica.

Aquestes disciplines, tot i que constitueixen el marc adequat per treballar els aspectes expressius relacionats amb l'educació de la sensibilitat i el desenvolupament de la creativitat, no han rebut el

*Carme Garriga
i Verdaguer*

Mestra: CEIP Santa
Eugènia de Girona.
Formadora: ICE de la
Universitat de Girona.

mateix tractament per part de l'Administració a l'hora de dotar-les d'uns recursos humans adequats.

I així, mentre que l'educació musical ha estat considerada com una àrea específica amb tota una sèrie de característiques que propicien la intervenció d'un mestre especialista, s'ha encomanat la tasca de desenvolupar l'extens programa de continguts de l'àrea d'educació visual i plàstica a mestres generalistes, quan hauria estat un vertader acte de reconeixement la creació de la figura de l'especialista que dignifiqués una àrea que durant tants anys ha tingut un paper secundari, amb uns continguts i uns objectius que la convertien en una subàrea de tipus manual o artesanal.

El currículum de l'educació visual i plàstica

Però cal limitar-nos a la realitat de l'actual sistema educatiu, i tot i remarcar el greuge comparatiu sofert per l'àrea, és important valorar les innovacions i aportacions de qualitat introduïdes en el seu nou currículum.

Ja només analitzant la nova denominació: educació artística visual i plàstica (anteriorment pretecnologia, expressió plàstica) intuïm un gran avenç, marcat per una terminologia que denota la importància del món visual, del saber mirar, analitzar, comprendre i interpretar tota mena d'imatges: sense oblidar el laboriós procés d'alfabetització visual i de creació plàstica.

Per primera vegada, en un terreny on predominaven els continguts de tipus procedimentals (orientats cap a la consecució d'una finalitat o a la simple creació d'un objecte), s'aconsegueix un just equilibri entre els tres tipus de continguts, donant un clar protagonisme als conceptes (pràcticament inèdits fins ara en aquesta àrea). A més, se seqüencien adequadament els valors i les actituds, entre les quals destaquen la importància de l'educació estètica, la sensibilització envers l'entorn natural i artístic i el respecte envers la pròpia obra i la dels altres.

Els continguts conceptuals de l'àrea s'estructuren en tres grans blocs:

- Educació sensorial i estructuració de la imatge.
- Llenguatge visual i plàstic.
- Expressió gràficoplàstica.

Aquests continguts, a través de la seva seqüenciació i temporalització al llarg de l'etapa, es van subdividint en tota una sèrie d'apartats o subblocs, que ens permeten afirmar que es tracta d'un model de currículum continu, flexible i obert, basat en una concepció constructivista de l'aprenentatge, on es treballen sovint els mateixos continguts augmentant el grau de complexitat o introduint-ne de nous, només en el moment en què es consideren aprenentatges assolits o ben assentats.

Com veiem, el què, el quan i també el com ensenyar es troben reflectits a grans trets en el primer nivell de concreció i generen expectatives optimistes envers el nou tractament de l'àrea.

Contradiccions entre el currículum i la realitat escolar

Però sovint el currículum se situa entre la teoria educativa i la pràctica pedagògica, i en el cas de l'educació visual i plàstica les contradiccions entre les orientacions oficials i la realitat de la pràctica docent són un fet real que es viu en les nostres escoles.

I és des de la meua posició de mestra (que viu dia a dia i frec a frec amb l'alumnat la vertadera dinàmica de l'aula) i de formadora (que em permet conèixer altres realitats escolars i copsar les inquietuds dels docents) que vull assenyalar uns quans factors que poden haver afavorit aquest desfasament entre el currículum i la realitat de l'àrea.

Segon nivell de concreció massa ampli i poc entenedor

Així com el primer nivell de concreció es podria definir com un veritable glossari de bones intencions envers el correcte desenvolupament de l'àrea, el segon nivell (presentat com a model orientatiu) decep ja que planteja uns continguts formulats amb una terminologia complexa i massa específica, que sembla adreçada més a experts en matèries artístiques que a docents de primària.

Els mestres manifesten que els grans blocs conceptuals que es proposen són massa amplis, no reflecteixen una bona progresió dels aprenentatges, ni s'obren en ventall a través de la seva seqüenciació i temporització per cicles, i per tant no els són útils per potenciar postures clarificadores a l'hora d'intentar una bona adaptació a la pròpia realitat escolar.

És demana molta més concreció per sentir seguretat i no tornar a caure en antics errors, i és potser l'única de totes les àrees curriculars que en lloc de reivindicar un currículum flexible i obert es conformaria amb quelcom més acotat i estructurat.

Hi ha hagut poques o cap publicació de propostes innovadores de desplegament de l'àrea i és només gràcies al boca a boca dels docents i a la labor difusora d'algunes associacions de mestres i centres de recursos que es donen a conèixer algunes experiències interessants elaborades pels mateixos docents.

Insuficiència horària per poder desenvolupar els continguts

Durant l'etapa d'educació infantil, el llenguatge plàstic se situa en una posició d'igualtat respecte als altres tipus de llenguatges, ja que no s'estableixen hores per àrea i cicle i s'aconsella donar un tractament global i integrador a totes les àrees.

Però si ens fixem en el quadre resum de la distribució horària de les àrees de l'educació primària, observarem que durant el cicle inicial a l'educació visual i plàstica se li concedeix, en dos cursos, un espai horari de 105 hores, que representa una hora i mitja de classe a la setmana. Per al cicle mitjà i superior es preveuen 70 hores lectives, una sola hora setmanal, per treballar els tres grans blocs de l'àrea.

És evident que pretendre que en aquesta minsa franja horària els alumnes aprenguin tot el procés d'educació sensorial, d'observació i de lectura d'imatges, els elements del llenguatge visual i l'aplicació de les diverses tècniques és una tasca impossible per molt bona que sigui la predisposició dels equips docents, que han de fer malabarismes per ampliar aquesta franja horària d'atenció a

Distribució horària per àrees i cicles

EDUCACIÓ PRIMÀRIA			
Àrees	C. inicial	C. mitjà	C. superior
Llengua catalana i literatura	140	140	140
Llengua castellana i literatura	140	140	140
Estructures lingüístiques comunes	105	70	70
Llengua estrangera		175	175
Coneixement del medi social i cultural	140	140	140
Coneixement del medi natural	140	140	140
Educació artística i música	105	70	70
<i>Educació artística: visual i plàstica</i>	105	70	70
Educació física	175	175	175
Matemàtiques	210	210	210
Religió (voluntària)	105	105	105
Esbarjo	175	175	175
Organització del currículum			
Atenció a la diversitat			
Metodologia flexible	210	140	140
Reforç educatiu			
Ampliació horària de les àrees			
Total d'hores lectives	1750	1750	1750

Informació extreta del:

- Decret 94/1992, de 28 d'abril (Educació infantil)
  - Decret 95/1992, de 28 d'abril
  - Decret 223/1992, de 25 de setembre
  - Decret 95/1992, de 28 d'abril (Cicle mitjà i cicle superior d'educació primària)
- } (Cicle inicial d'educació primària)

l'àrea jugant amb les 210 o 140 hores que resten del total d'hores lectives.

Poca formació actualitzada del professorat

La majoria dels ensenyants d'educació primària (ara anome-

nats mestres generalistes, si no compten amb una especialització) no han rebut una formació actualitzada sobre els nous objectius, continguts i metodologies de l'àrea, i se senten desorientats, ja que són conscients dels canvis significatius que comporta el seu nou plantejament, però no disposen dels coneixements i recursos adients per aplicar-los.

El Departament d'Ensenyament ha volgut assumir el compromís de vetllar per la formació dels docents, i així dins del pla d'activitats de formació permanent s'organitzaren uns mòduls d'aprofundiment que tenien una duració de trenta hores i varen constituir una gran oportunitat per rebre la formació bàsica, ja que pretenien:

- Plantejar el nou enfocament de l'àrea.
- Desenvolupar els tres grans blocs de continguts.
- Orientar sobre noves metodologies, recursos, activitats d'aprenentatge i d'avaluació.

I el més important: conèixer i elaborar noves propostes d'unitats didàctiques per aplicar directament a l'aula.

Actualment es donen assessoraments als centres que ho sol·liciten per ajudar a elaborar el projecte curricular adaptat a l'entorn i a la pròpia realitat educativa. Però en no posseir, la majoria de mestres, la formació bàsica, és molt difícil fer una reflexió sobre el currículum i seqüenciar-ne els continguts. Per tant, als formadors ens toca improvisar curssets d'informació general o una mena d'assessoraments a la carta, on cada col·lectiu de mestres fa les seves demandes.

Si partim de la base que no tots posseïm les mateixes capacitats ni predisposicions, caldria preguntar-nos si no seria més efectiu assegurar una formació base a tots els ensenyants i vetllar pel bon desenvolupament del segon i tercer nivell de concreció formant persones sensibilitzades pel fet artístic que fessin tasques de coordinació i dinamització de l'àrea artística.

Absència de materials curriculars de qualitat

La majoria de les propostes curriculars de l'àrea desenvolupades per l'etapa d'educació primària i adoptades per diverses editorials no han aprofitat l'oportunitat de convertir-se en un bon suport visual, ni han copsat la importància del seu nivell perceptiu. Per això sovint es converteixen en una mena de seqüència d'activitats d'alfabetització visual combinades amb l'aplicació de diferents tècniques artístiques.

Existeixen, però, algunes propostes de desplegament del segon nivell de concreció força coherents i ben estructurades que se solen presentar en quadernets annexos al llibre de visual i plàstica, però sovint ni són consultats, ja que predomina l'afany de voler conèixer i fer aplicar als alumnes només les activitats de tipus plàstic.

És curiós constatar que poques escoles treballen l'àrea a partir

Alumnes d'educació infantil del CEIP Santa Eugènia realitzant una activitat de manipulació de materials i de creació plàstica.

de llibres de text (i serien d'una gran utilitat, en cas d'escollir els materials adequats), ja que guiarien la tasca del docent que es troba confús pel canvi d'orientació de l'educació visual i plàstica.

Utilització de metodologies incorrectes

A l'hora de dissenyar les activitats d'aprenentatge no s'han de treballar només les habilitats motores i l'aplicació de les tècniques, sinó que s'han de seguir les fases següents:

- Fase de percepció, observació... i lectura d'imatges.
- Fase de manipulació de materials i de creació plàstica.
- Fase de reflexió i valoració del treball realitzat.

Aquest procés implica sovint dedicar unes quantes sessions a desenvolupar una activitat, però és la millor manera de donar una formació integral de l'àrea i dotar els alumnes d'un esperit crític davant del món de l'art i de les imatges.

Però en el nostre entorn escolar encara perduren algunes metodologies incorrectes que cal anar superant:

- Les programacions tipus mosaic que pretenen abraçar molts aspectes sense aprofundir-los ni marcar una evolució qualitativa dels aprenentatges d'un nivell a l'altre.
- Les programacions monogràfiques que insisteixen en un sol aspecte: pintura, modelatge... perquè és el que més domina el mestre.
- La concepció de l'àrea com un actiu taller de producció plàstica. Cada sessió equival a una activitat, i cada activitat a un producte artístic acabat.
- La separació dels continguts en dos blocs, el que treballa els aspectes relacionats amb el dibuix, i l'altre anomenat de manualitats que no se sap ben bé què engloba.
- L'actitud de potenciar la manipulació de materials i la lliure creació dels alumnes sense donar consignes, ni ensenyar estratègies per fer superar els seus coneixements previs.
- La utilització de les activitats plàstiques com a recurs per celebrar festes tradicionals, decorar passadissos o embellir finestres...

Manca d'espais i mitjans tant per treballar les tècniques tradicionals com per aplicar les noves tecnologies

Poques escoles compten amb tots els àmbits necessaris: aula d'informàtica, d'audiovisuals, biblioteca, laboratori... per dur a terme una tasca educativa de qualitat.

Però potser l'espai més difícil de trobar és l'aula de visual i plàstica no concebuda només com una simple aula taller (on poder guardar els materials, els estris i treballar les tècniques), sinó com un espai polivalent dotat amb mitjans audiovisuals, informàtics, on poder contemplar reproduccions d'obres d'art, guardar arxius d'imatges... i treballar de manera digna els aspectes perceptius, expressius i creatius de l'àrea.

De fet, nombrosos espais col·lectius de l'escola es podrien convertir en mitjans de difusió de les imatges expressives i no mimètiques creades pels nostres alumnes, les quals poden arribar a constituir un gran recurs per educar la sensibilitat i estimular el pensament divergent, fonamental en tota activitat artística.

Poques orientacions per poder dissenyar activitats d'avaluació de l'àrea superant els tòpics de la subjectivitat i de certes valoracions estètiques

El currículum ens planteja la importància que té l'autoreflexió i valoració de l'alumne envers la seva obra i la dels altres per possibilitar la capacitat posterior d'emetre judicis; i ens recorda que s'han d'avaluar també les actituds tant en la vessant conceptual com en la de producció plàstica.

Però els docents encara no han trobar la resposta a tota una colla d'interrogants: Com vetllar per l'assoliment dels conceptes? Quins criteris cal fixar per fer avançar i superar els coneixements previs? Quines estratègies cal aplicar per equilibrar objectius i continguts? Com valorar més el procés que els resultats assolits?...

Conclusió

Vull acabar remarcant que finalment l'educació visual i plàstica ha aconseguit la consideració de vertadera disciplina i ha deixat d'ésser un recurs o una simple àrea auxiliar, però aquest paper preponderant no es reflecteix del tot a les aules, en bona part per la manca de la figura de l'especialista i per tota la sèrie de contradiccions que ja he citat abans.

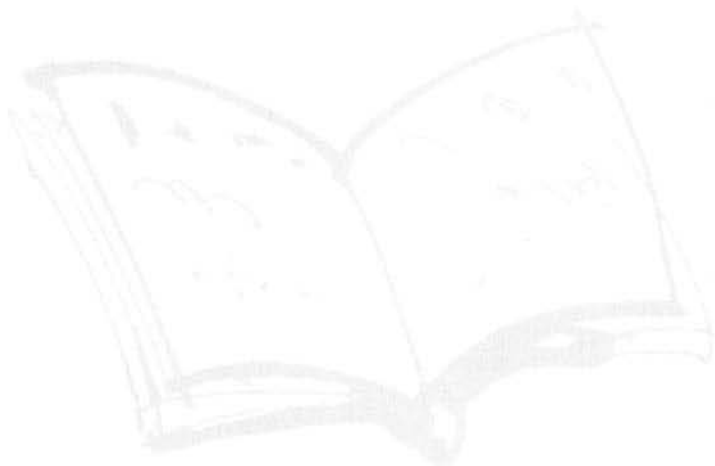
Però quelcom està canviant: els ensenyants estan receptius, volen superar les seves mancances a través de la formació; reconeixen el gran valor expressiu i motivador de l'àrea i accepten cada cop més les innovacions.

Hi ha col·lectius de mestres que sorprenen per la seva decisió a l'hora de cercar noves solucions per encarar dignament l'enfocament de l'àrea. I així ens trobem amb escoles on, a través d'un acord intern, es delega la responsabilitat de desenvolupar l'àrea a un mestre sensibilitzat i amb formació; d'altres que opten per programar projectes interdisciplinaris on l'educació visual i plàstica té un paper rellevant; hi ha qui munta tallers rotatius que funcionen per cicles i que permeten treballar els continguts essencials; i una minoria aposten per la total normalització de l'àrea assignant-li fins i tot un horari de matí...

Com veiem, les estratègies i els recursos dels professionals de l'ensenyament són inesgotables; només faltaria que l'Administració educativa concretés de manera pràctica tot el seguit de bones intencions manifestades en el currículum per acabar de restituir en el seu lloc aquesta àrea anomenada artística i caracteritzada per la seva doble vessant: visual i plàstica.

Curriculum i realitat educativa de l'àrea d'educació artística: visual i plàstica

<ul style="list-style-type: none"> - Declaració de principis i bones intencions envers l'àrea: - Objectius generals. - Continguts: conceptes, procediments, actituds. - Objectius terminals. - Orientacions per a les activitats de: <ul style="list-style-type: none"> - Ensenyament-aprenentatge. - Avaluació. 	<ul style="list-style-type: none"> - Receptivitat i bona predisposició dels docents per assumir el canvi de plantejament de l'àrea.
<p>PRIMER NIVELL DE CONCRECIÓ ←→ REALITAT EDUCATIVA</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - Manca de la figura de l'especialista. 	<ul style="list-style-type: none"> - Segon nivell de concreció ampli i poc clar. - Insuficiència horària per desenvolupar els continguts. - Poca formació actualitzada dels docents. - Absència de materials curriculars adequats. - Utilització de metodologies incorrectes. - Manca d'espais, mitjans i recursos. - Poques orientacions per fer l'avaluació.

Bibliografia complementària*

*Biblioteca Rosa
Sensat*

Articles publicats a **PERSPECTIVA ESCOLAR**

- CLUSELLAS, Joana. *L'Expressió plàstica a l'Escola Bressol*. Núm. 46 (juny 1980), p. 56-57
- Educació visual i plàstica* [Monogràfic]. Núm. 165 (maig 1992), p. 2-25
- L'Expressió plàstica a l'escola* [Monogràfic]. Núm. 37 (setembre 1979), p. 1-24
- Expressió plàstica: del mimetisme a l'activitat creadora* [Monogràfic]. Núm. 110 (desembre 1986), p. 2-24
- JUANOLA TERRADELLAS, Roser. *L'Educació artística a pre-escolar*. Núm. 45 (maig 1980), p. 39-43
- JUANOLA TERRADELLAS, Roser. *Ensenyem a mirar: didàctica visual i cultural de la imatge*. Núm. 84 (abril 1984), p. 23-26
- RIFÀ, Fina. *La Creativitat en l'expressió plàstica*. Núm. 30 (desembre 1978), p. 24-26
- RIFÀ, Fina. *Reflexió sobre l'expressió plàstica*. Núm. 19 (novembre 1977), p. 26-29
- ROMEA CASTRO, M. Cèlia. *Al parvulari, llegim imatges*. Núm. 180 (desembre 1993), p. 37-45
- SURROCA SENS, Joan. *Museu d'Art de Girona*. Núm. 177 (setembre 1993), p. 35-40

* Selecció de documents que podeu trobar a la Biblioteca de Rosa Sensat.

Llibres i revistes

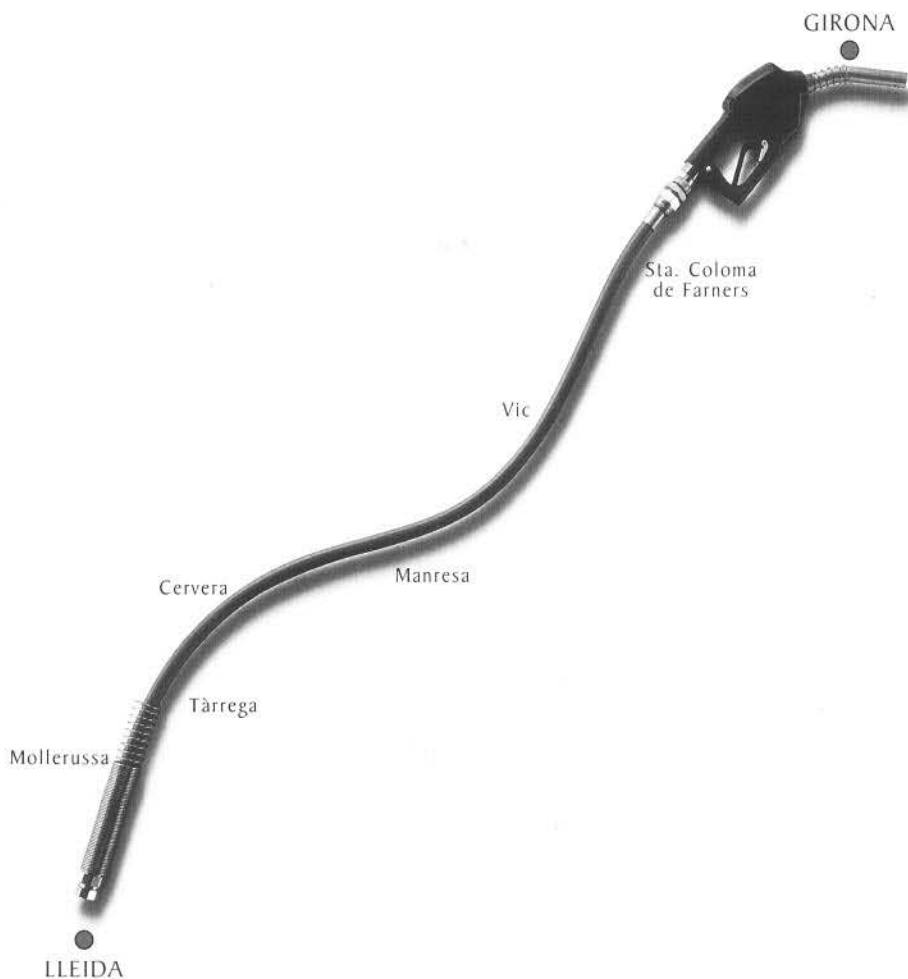
- Algunas consideraciones sobre el lenguaje plástico.* Ana Albertín (coaut.). En: *Infancia*, nº 34 (noviembre/diciembre 1995), p. 4-8
- ARGAN, Giulio Carlo. *El Arte moderno 1770-1970*. València: Fernando Torres, 1970. 2 v.
- ARNHEIM, Rudolf. *Arte y percepción visual: psicología del ojo creador*. 10a. impressió nova versió. Madrid: Alianza, 1992 (Alianza forma; 3)
- ARNHEIM, Rudolf. *Consideraciones sobre la educación artística*. Barcelona: Paidós, 1993 (Paidós Estética; 22)
- Les Arts plastiques* [Monogràfic]. En: *Cahiers pédagogiques*, nº 294 (mai 1991)
- ÁVILA MIRANDA, Juan José. *Orientaciones didácticas del área de educación plástica y visual*. María del Rosario Borges Velázquez (coaut.), María Rafaela Luque Brito (coaut.). La Laguna: Gobierno de Canarias. Consejería de Educación, Cultura y Deportes, 1995 (Materiales curriculares INNOVA)
- BALADA, Marta. *Arts plàstiques i metodologia: descripció d'un model didàctic*. En: *Temps d'educació*, núm.10 (2n semestre 1993), p. 23-41
- BALADA, Marta. *L'Educació visual a l'escola: didàctica de la plàstica: propostes per al Cicle Inicial i Mitjà*. Roser Juanola i Terradellas (coaut.). Barcelona: Rosa Sensat: Edicions 62, 1984 (Rosa Sensat; 25. Didàctiques)
- BALADA, Marta. *La Educación visual en la escuela: didáctica de la plástica*. Roser Juanola Terradellas (coaut.). Barcelona: Paidós, 1987 (Biblioteca de pedagogía Paidós/Rosa Sensat; 6)
- BOIX, Esther. *Ús i funció formativa de l'expressió plàstica*. Ricard Creus (coaut.) 2a. ed. Barcelona: Laia, 1981 (Quaderns de pedagogia; 6)
- CABANELLAS, Isabel. *Bebés y expresión plástica*. Alfredo Hoyuelos (coaut.). En: *Cuadernos de pedagogía*, nº 247 (mayo 1996), p. 2-4
- CABANELLAS, Isabel. *La Observación de la expresión plástica en educación infantil: una experiencia (0-3 años)*. Alfredo Hoyuelos (coaut.). En: *Aula de innovación educativa*, nº 35 (febrero 1995), p. 29-34
- CABANELLAS, Isabel. *Las Raíces de la expresión plástica*. Alfredo Hoyuelos (coaut.). En: *Infancia*, nº 30 (marzo/abril 1995), p. 7-11
- CASADEMONT, Enrica. *Les Beceroles del llenguatge plàstic*. En: *Infància*, núm. 44 (setembre/octubre 1988), p. 2-4
- CENTRE GEORGES POMPIDOU. *Atelier des enfants. A travers la couleur*. Paris: Centre National d'art et de la culture Georges Pompidou, 1980
- CENTRE GEORGES POMPIDOU. *Atelier des enfants. Histoires de voir: les itinéraires de l'atelier dessin*. Paris: Centre National d'art et de la culture Georges Pompidou, 1980
- CORTS GINER, M.I. *La Educación artística en la enseñanza obligatoria*

- española: innovaciones que plantea la reforma actual.* En: Revista de Ciencias de la Educación, nº 147 (julio/septiembre 1991), p. 393-407
- CRÉIXAMS SANS, Quimi. *L'Educació plàstica en l'etapa infantil.* En: Infància, núm. 65 (març/abril 1992), p. 5-7
- DE BARTOLOMEIS, Francesco. *El color de los pensamientos y de los sentimientos: nueva experiencia de educación artística.* Barcelona: Octaedro, 1994 (Recursos)
- Educació artística: actualització científica.* IRRSAE (Piemont). Vic: EUMO, 1994 (Innovació curricular i escola)
- Educació artística: propostes didàctiques.* IRRSAE (Piemont). Vic: EUMO, 1994 (Innovació curricular i escola)
- Educación artística [Monogràfic].* En: Cuadernos de pedagogía, nº 208 (noviembre 1992), p. 7-32
- Educación visual y plástica [Monogràfic].* En: Revista interuniversitaria de formación del profesorado, nº 24 (septiembre/diciembre 1995), p. 17-121
- L'Éducation artistique [Monogràfic]* En: Revue française de pédagogie, nº 87 (avril/juin 1989), p. 5-31
- EISNER, Elliot W. *Educuar la visión artística.* Barcelona: Paidós, 1995 (Paidós educador; 115)
- FORRELLAD, M. *Primària: educació artística, visual i plàstica.* En: Guix, núm. 153-154 (juliol/agost 1990), p. 45-49
- Globalitzar amb la plàstica.* En: Guix, núm. 77 (març 1984), p. 4-34
- Història universal de l'art.* José Milicua (dir.). Barcelona: Planeta, 1988-1993, 11 v.
- HOYUELOS, Alfredo. *Malaguzzi i el taller: la complexitat dels possibles.* En: Infància, núm. 90 (maig/juny 1996), p. 13-17
- Infancia y educación artística.* David J. Hargreaves (dir.). Madrid: MEC: Morata, 1991 (Educación infantil y primaria; 20)
- JUANOLA TERRADELLAS, Roser. *L'àrea d'educació artística i la innovació educativa.* En: Temps d'educació, núm. 10 (2n semestre 1993), p. 11-21
- JUANOLA TERRADELLAS, Roser. *Metodologia i nous dissenys curriculars en la formació de mestres: didàctica de les arts plàstiques.* En: Interaula, núm. 10 (juny 1990), p. 26-28
- KOHL, Mary Ann. *Arte infantil: actividades de expresión plástica para 3-6 años.* Madrid: Narcea, 1997 (Primeros años)
- LANCASTER, John. *Las Artes en la educación primaria.* Madrid: MEC: Morata, 1991 (Educación infantil y primaria; 21)
- LEONHARD, Kurt. *Paul Cézanne.* Barcelona: Edicions 62, 1990 (Pere Vergés de biografies; 6)
- LOWENFELD, Viktor. *Desarrollo de la capacidad creadora.* W. Lambert

- Brittain (coaut.). Nueva ed. rev. y act. Buenos Aires: Kapelusz, 1972 (Biblioteca de cultura pedagógica; 122)
- MAQUINAY POMES, Aurora. *Una Proposta de jocs per als més petits: «aprendre a mirar»*. En: Butlletí dels mestres, núm. 232 (setembre/novembre 1992), p. 44-49
- MOLLÀ GINER, Josefa. *Educación artística y construcción de conocimientos*. En: Aula de innovación educativa, nº 40-41 (julio/agosto 1995), p. 57-61
- MORAS, Antoni. *Vocabulari bàsic d'art per a l'escola*. Barcelona: Rosa Sensat, 1989 (Dossiers Rosa Sensat; 40)
- Primària: educació artística: visual i plàstica*. En: Guix, núm. 165-166 (juliol/agost 1991), p. 57-64
- ¿Qué es la educación artística?* Fernando Hernández y Hernández (coord.), Asunción Jodar Miñarro (coord.) y Ricardo Marçin Viadel (coord.). Barcelona: Sendai, 1991
- SANS, Soledat. *Diàlegs amb la sorra: experiències i records d'un taller de plàstica «Carau Blau» 1980-1990*. Barcelona: Art 85, 1991
- Sentido y función de la educación visual y plástica* [Monogràfic]. En: Aula de innovación educativa, nº 15 (junio 1993), p. 5-61
- SERRA BALDRICH, Dolors. *Com peixos a l'aigua...* Georgina Vila Llorens (coaut.). En: Infància, núm. 69 (novembre/desembre 1992), p. 16-19
- STERN, Amo. *El lenguaje plástico: estudio de los mecanismos de la creación artística del niño*. Buenos Aires: Kapelusz, 1965 (Técnicas de la educación artística)
- VARELLA, Vicent. *Desde los procedimientos hacia la plàstica*. En: Aula de innovación educativa, nº 22 (enero 1994), p. 48-51

Eix Transversal.

Reduïm distàncies per fer Catalunya més gran.

Estalvi de combustible.

Avui ja és una realitat. L'Eix Transversal, la columna vertebral de la Catalunya interior, entra a formar part de la nostra xarxa viària. Neix com una de les carreteres més modernes, ràpides, segures i ecològiques, com una decisiva millora de qualitat en les comunicacions del país a través de les seves comarques interiors. Ha calgut creuar rius, pobles, ciutats, muntanyes..., sense canviar el seu aspecte. Reduir l'impacte ambiental ha estat en tot moment una de les màximes preocupacions. La integració d'aquesta via en el seu entorn natural ha estat el resultat d'un ampli conjunt de mesures correctores preses al llarg de la seva construcció. Des del principi a la fi. Així doncs, d'ara endavant ens estalviarem temps, quilòmetres, combustible i ensurts a la carretera, però el més important és que en la infraestructura del nostre país disposem d'un instrument cabdal d'equilibri territorial perquè junts continuem fent gran Catalunya. *Reduïm distàncies per fer Catalunya més gran.*

Generalitat de Catalunya

Gràcies a: **Constructores** ACS • Agroman E.C • CBS • Comapa • Comsa • Construcciones Rubau • Capisa • Dragados • Elvan • FCC Construcción • Ferrovial • Guinotart • Oshsa • Sorigué. **Impacte ambiental** Aycsa • Agrotecsa • Anthos • Comersa • D.S.P. • Floret • Stachys • Talher • Wanner y Vinyas. **Comunicació i senyalització** Indra • Sainco • Sice • Díez y Cia • Givasa • Grupo Postigo. **D. d'obres i control de qualitat** Cicso • ECA • Eurogeotécnica • Inema • Intecasa • Payma • Saem • Taller d'Enginyeries • TEC-Cuatro

En aquest article es presenta una unitat de programació sobre l'època medieval que s'ha desenvolupat dins del programa europeu Comenius. L'autora exposa el sistema de treball que han dut a terme amb una escola italiana i una portuguesa i els avantatges que ha significat aquesta experiència per a una escola rural.

Una escola en el món rural. Una escola a Europa

Maria Mercè Vidal i Damunt

Mestra de l'Escola Les Moreres. Les Pobles

1. L'entorn de l'escola

L'escola Les Moreres de les Pobles està situada en un poblet (160 habitants) de la comarca de l'Alt Camp, dins del municipi d'Aiguamúrcia. És una escola petita de quaranta-tres nens i nenes que procedeixen dels diferents poblets i urbanitzacions del voltant. Els alumnes estan a càrrec de set mestres, quatre propis de l'escola i tres mestres més compartits amb altres escoles de la ZER La Parellada de la qual formem part.

El nivell econòmic i social és el típic d'aquests pobles, variat però dins d'una uniformitat d'una classe mitjana dedicada al treball del camp. Hi ha alguns sectors que s'escapen d'aquesta catalogació per diverses raons: procedència (de barris

urbans), ocupació (situacions d'atur), culturals, lingüístics, etc.

2. La manera de treball de l'escola

Aquest curs 1996-97 ens vàrem asabentar del projecte europeu COMENIUS. En veure que era interessant per als nostres alumnes i que es podia lligar amb la nostra manera de treballar vam presentar una unitat de programació sobre l'edat mitjana: *En temps de castells...* per poder treballar amb dues escoles d'Europa.

Per tal de desenvolupar aquest tema hem seguit la nostra manera de treballar habitual: buscar un tema que sigui d'interès per als alumnes i adient als objectius de la programació. Al voltant del tema escollit gira tota l'organització del curs: les festes, els noms de les classes... Aquesta organització facilita molt la feina i totes les activitats es fan al ritme d'aprenentatge de cada edat i nivell.

Així ho vàrem fer amb el tema triat per les tres escoles participants: «Els artesans a la ciutat medieval», al llarg de quatre mesos.

Per endegar el projecte COMENIUS, el setembre de 1996, vam connectar amb els nostres amics i companys italians i portuguesos.

Pels voltants del mes de desembre vam fer la primera visita preparatòria a Sardeña. Com que ja estàvem engrescats, el gener vam fer la segona visita a Portugal. Amb aquestes dues visites es va reela-

borar el guió inicial i ens vàrem posar d'acord per dur a terme una sèrie d'activitats per tal de motivar els nens i les nenes respecte al tema. Durant els mesos següents, vam establir correspondència quant a coneixement del medi geogràfic i històric, descripció de cada alumne... a part de fer el treball amb els alumnes. El mes de març, els equips de mestres de les tres escoles vàrem fer la primera trobada del projecte COMENIUS a Catalunya. Un dia, els protagonistes varen ésser els alumnes i els pares; les altres jornades les dedicàren a l'intercanvi d'experiències didàctiques i a conèixer el nostre país.

3. Què hem fet per treballar «Els artesans a la ciutat medieval»

a) Una vegada escollit el tema d'estudi vàrem muntar la unitat de programació. Cada mestre o mestra redacta les activitats d'aprenentatge i avaluació detalladament i elabora els materials necessaris per aconseguir els objectius fixats.

b) Els alumnes van treballant en totes les àrees i amb tots els mestres i, sovint de manera interdisciplinària, les activitats programades:

- unes activitats seran del conjunt d'escola: Sant Jordi, dia de l'arbre, festa major...;
- altres seran del grup classe: conferència, debat, visita d'un escriptor...;
- altres seran de petits grups dins d'una mateixa aula: investigació d'un tema, fer una enquesta...;

Actitud del nen davant del seu equip i davant la presentació del treball al grup classe.
Participació i interès a buscar informació.

Preguntes orals curtes sobre el tema treballat.

- Avaluació sumativa: Valoració global de l'interès i participació del nen.

Activitat: OBJECTES I EINES DEL VIDRIER

Nivell: 2n CI a 8è	
Procés	Material
<ol style="list-style-type: none"> Sortida a visitar el museu de Vimbodí. Visita a les diferents sales, on s'anirà fent un comentari del que anem observant: eines, objectes, situacions, taller..., de l'ofici de vidrier. Els apunts que hem agafat al museu serviran a la classe perquè cada alumne faci al seu nivell un dibuix d'una eina i d'un objecte que pot fer un vidrier. Recull de les eines i dels objectes del vidrier en un llibret format mig foli. El grup d'alumnes que acaba més aviat farà la presentació i la tapa a l'ordinador. Una vegada estigui acabat, ho llegirà al grup classe per veure si hi està d'acord. 	<p>Folis, llapis, colors</p> <p>Ordinador</p>

Avaluació

- Avaluació inicial: Preparar i recordar com ens hem de comportar en un museu.
- Avaluació formativa: Observació del comportament al museu.
Dibuix de l'eina i de l'objecte.
- Avaluació sumativa: Valoració global del treball.
Preguntes orals sobre diferents aspectes de les sales del museu.

Activitat: PROFESSIONS

Nivell: CS i 8è	
Procés	Material
<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació per part de la mestra del treball a fer; es treballaran algunes professions de l'edat mitjana. 2. Presentació del nom de les professions i de les estructures que es faran servir: <i>They made...</i> <i>They were wearing...</i> 3. Els/les alumnes trien la professió que els agradaria tenir si visquessin a l'edat mitjana. 4. Recerca d'informació a les enciclopèdies i llibres diversos. 5. Resum d'aquesta informació de manera senzilla fent servir les estructures explicades. 6. Explicació de la formació del passat dels verbs utilitzats, regulars i irregulars, per part de la mestra. 7. Recerca del vocabulari desconegut. 8. Confecció d'un esborrany. 9. Supervisió d'aquest esborrany per part de la mestra. 10. Redacció definitiva del text amb ordinador. 11. Observació en diferents llibres de l'edat mitjana d'imatges per tal de veure com anaven vestits els diferents professionals en aquella època. 12. Dibuix d'un primer esborrany, que es mostra a tota la classe. 13. Realització d'un full definitiu en punta fina i en blanc i negre. 14. Confecció de la composició definitiva. 	<p>Enciclopèdies Vocabulari català-anglès Ordinadors amb procesador de textos Folis blancs i de colors Llapis Retoladors de punta fina Adhesiu Llibres que fan referència a l'edat mitjana</p>

Avaluació:

- Avaluació inicial: Xerrada al voltant de les professions de l'edat mitjana.
- Avaluació formativa: Observació sistemàtica de la realització de les diferents activitats. Observació de l'actitud i de l'interès dels nens i les nenes pel treball.
- Avaluació sumativa: Valoració del resultat obtingut considerant el procés seguit.

Activitat: «EN MARTÍ VA AL MONESTIR»

Nivell: Educació infantil i 1r de CI	
Procés	Material
<ol style="list-style-type: none"> 1. Explicació del conte on es descriu la vida dels picapedrers a l'edat mitjana. 2. Sortida a la pedrera del picapedrer a Alcover. 3. Observació de la làmina on es veu com es construeix un monestir: personatges, feines, eines, objectes, materials... 4. Descripció dels personatges del conte. Memorització. 5. Visita d'un picapedrer a Poblet. Observació i explicació de cada eina i la seva funció. 6. Exposició a la classe de les fotografies sobre les eines del picapedrer. 7. Observació i descripció de les eines que surten al conte. 8. Conversa sobre la construcció en l'edat mitjana. 9. Visita al monestir de Poblet. Observació a les parets de les marques que utilitzaven els picapedrers a l'edat mitjana. 10. Invenció d'un senyal per part de cada nen i construcció d'una paret en un mural on es veuen les diferents marques creades. 	<p>Paper Llapis Colors Eines</p> <p>Fotos</p> <p>Pintura Paper embalatge</p>

Avaluació:

- Avaluació inicial: Conversa abans de cada activitat utilitzant làmines i fotografies.
- Avaluació formativa: Treball de les diferents fitxes.
- Avaluació sumativa: Valoració global del tema treballat.

4. Com s'organitza l'escola?

Relacionat amb el tema central de COMENIUS, vam començar al setembre treballant uns personatges que vivien a l'edat mitjana, els artesans, i a partir d'aquests es va organitzar l'escola durant el treball d'aquesta unitat de programació:

La junta general de gremis

Aquest curs cada classe té un nom d'artesa: picapedrers, terrissaires, vidriers, apotecaris... i aquests es reuneixen una hora a la setmana a la junta general.

La junta general està formada pel mestre

major (que porta l'organització), l'escrivent (que fa les actes), i el comptable (que porta els comptes): en resum, són els que condueixen l'assemblea. Aquesta sempre segueix un ordre basat en les següents parts:

Coses pendents de la setmana pasada: on es repassen els acords presos.

Els càrrecs a fer durant la setmana:

- El bon dia: és l'encarregat de la megafonia de l'escola, és el que posa la música d'entrar i sortir, dóna les notícies, la temperatura...
- Les conferències en diferents llengües que fan els alumnes sobre un tema escollit per ells mateixos.

- Les notícies són les coses personals que volen fer saber als companys, les que han passat al poble o que han trobat navegant per Internet, o...
- Coses a parlar: en aquest apartat es proposen problemes, queixes, propostes que van sorgint a la vida quotidiana del grup. També es donen informacions de les sortides o activitats que fa un grup-classe.
- Els tallers d'artesans.

Organització de la classe

Tenim un espai on hi ha situades diferents taules de grandàries diferents. A cada espai hi ha un taller per a un grup de

tres o quatre nens. Cada taller té un nom i un control que es va assenyalant a mesura que els grups van passant.

Durant una hora cada dia, fem tallers. Uns són habituals de tot el curs i s'han de fer cada dia:

- El taller de càlcul mental: és un programa que està adaptat a diferents nivells i es pot fer amb l'ordinador o amb la calculadora.
- El taller de lectura: han de fer una lectura d'un conte curt; després, l'encarregat fa preguntes i s'ha d'omplir aquesta fitxa: títol del conte, autor...
- El taller de dictat català i castellà: hi ha uns dictats de frases gravats en una casset i l'han de fer amb els cascos. Després se'ls corregeixen ells mateixos en unes fotocòpies.
- Anàlisi morfològica: a partir d'unes paraules, els alumnes, mirant un esquema, han d'anar escollint les diverses opcions.
- Altres tallers van canviant periòdicament d'acord amb els temes treballats a l'aula i es van fent quan s'han acabat els obligatoris: investigar minerals i roques, fer simetries, les hores del rellotge, jocs d'ortografia, comprensió...

Aquest any els tallers foren «tallers d'artesans», amb l'organització següent: els alumnes de segon a vuitè estan agrupats en diferents equips de treball segons el seu nivell de lectura i ortografia, independentment del curs i l'edat que tinguin. El més gran és el cap i el responsable que el seu grup treballi, que quedi registrat el seu pas pel taller i deixi el lloc endreçat.

Aquesta agrupació va canviant al llarg del curs pel fet que els nens van millorant.

5. Què representa per a l'escola el fet de participar en un projecte COMENIUS

- Entrar en un projecte europeu, cosa que ens ha motivat i dinamitzat.
- Fer relacions i intercanvis amb mestres d'experiències diverses: intercanvis de punts de vista, de programacions, de recursos didàctics, de treballs d'alumnes...
- Veure com un mateix tema (el temps històric, en aquest cas) pot ser tractat en tres àmbits geogràfics diferents.
- Apropar els nostres alumnes a uns països molt diferents i constatar que els nens en parlen a casa com si fossin pobles del costat del nostre, tot fent recerca de dades en comú.
- Estar motivats per conèixer altres llengües de la Unió Europea i utilitzar-les a l'hora de la correspondència, segons el nivell, compartint vocabularis sobre els temes tractats, etc.
- En definitiva, avançar, com proposava el pedagog Comenius, en una educació que té com a objectiu aconseguir una formació humana, física i espiritual per a tots sense distinció de classe, sexe, religió o procedència geogràfica.

Unitat de programació: Els artesans a la ciutat medieval (P-4 a 8è) Matèries: totes
Temporització: 4 mesos (4 h/set.)

Procediments	Actituds	Conceptes	Objectius
<ol style="list-style-type: none"> Utilització de diferents tipus de fonts: <ul style="list-style-type: none"> - d'informació directa: documents originals, observació directa de fenòmens i llocs d'artesans, escolta de testimonis; - d'informació indirecta: consulta de bibliografia, fotografies, dibuixos, documentals, pel·lícules. Plantejament correcte de preguntes. Utilització de tècniques d'enregistrament. Utilització de tècniques per representar gràficament la informació o emmagatzemar-la. Establiment de generalitzacions a partir de l'anàlisi i contrast de la informació recollida. Expressió de conclusions, resultats o recerques amb: dossiers, escrits, dibuixos, murals, esquemes... Debats i discussions en grup de fets i situacions sobre les quals es posseïx informació. 	<ol style="list-style-type: none"> Afany de saber i investigar la realitat o la història. Interès per la presentació de les feines acurades. Interès per obtenir informacions precises. Valoració i respecte pels costums i formes de vida de l'edat mitjana, entenent-los com a herència de la civilització. Respecte per l'opinió i el treball dels companys. Valoració de la lectura com a font de plaer i coneixement de fets de l'edat mitjana. Interès per ampliar el vocabulari i conèixer el significat de les paraules. Gust per escriure diferents tipus de textos. Consciència de la importància de la correcció ortogràfica en l'expressió escrita. Apreciació en la vida quotidiana dels aspectes definits mitjançant la matemàtica. Valoració del llenguatge matemàtic. Ús selectiu de mitjans tècnics i valoració dels seus resultats. 	<ol style="list-style-type: none"> Les ciutats a l'edat mitjana. <ol style="list-style-type: none"> Què és una ciutat? Elements de la ciutat: muralles, mercat, església, catedral, palaus... Activitats i habitants de la ciutat. <ol style="list-style-type: none"> Societat medieval. L'alimentació dels habitants. Els gremis. <ol style="list-style-type: none"> Origen. Estructura organitzativa. Normes i categories. Tipus. On desenvolupen l'ofici. Els artesans. <ol style="list-style-type: none"> Què és un artesà? Parts de la casa d'un artesà. Tipus: vidriers, terrissaires, apotecaris, picapedrers i altres artesans que podem trobar al nostre entorn: luthier, esmaltador, sabater, ferrer, fuster, tapisser, escriptor... <p>- El taller. Lloc de treball.</p>	<p>SOCIALS</p> <p>Primària i 8è</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tenir cura dels materials comuns i propis. - Conèixer el treball i l'entorn dels artesans a l'edat mitjana. - Reconèixer les diferències entre treball artesanal i treball industrialitzat. - Tenir cura en la presentació dels treballs. - Dibuixar objectes des de diferents punts de vista. <p>Cicle mitjà, superior i 8è</p> <ul style="list-style-type: none"> - Emprar programes informàtics. - Conèixer i utilitzar diferents tipus de fonts: fotografies, documents, làmines, mapes, bibliografia... <p>Cicle superior i 8è</p> <ul style="list-style-type: none"> - Establir, a partir de situacions històriques de l'edat mitjana, aspectes de continuïtat o de canvi.

Continuació

Procediments	Actituds	Conceptes	Objectius
<p>8. Descripcions orals i escrites de feines, eines artesanals, fenòmens i canvis observats.</p> <p>9. Lectura expressiva de poemes, llegendes, frases fetes..., sobre els diferents oficis.</p> <p>10. Lectura per a la recerca d'informació.</p> <p>11. Ús de la llengua escrita com a vehicle de comunicació.</p> <p>12. Producció de textos sobre l'activitat, l'hàbitat, les eines... dels artesans, utilitzant diferents recursos: sinònims, antònims, comparacions...</p> <p>13. Utilització d'esquemes, gràfics, retolacions, retalls de diari, dibuixos...</p> <p>14. Utilització del vocabulari propi dels diferents oficis artesanals.</p> <p>15. Ampliació de les normes ortogràfiques.</p>	<p>13. Responsabilitat en l'ús i conservació de materials.</p> <p>14. Respecte per l'entorn en la recollida de mostres de camp.</p> <p>15. Esforç a l'hora de fer observacions objectives.</p> <p>16. Esforç per mantenir el clima de diàleg amb els experiments realitzats.</p> <p>17. Esperit crític respecte a la influència dels costums en la salut de les persones.</p> <p>18. Atenció i participació en el cant col·lectiu.</p> <p>19. Interès en l'emissió correcta de la veu en cantar.</p> <p>20. Interès i respecte per les cançons tradicionals catalanes sobre oficis.</p>	<p>- Activitat que fan.</p> <p>- Tipus de producte.</p> <p>- Eines i matèries emprades.</p> <p>5. Refranys, rodolins, cançons, poemes, frases fetes, dites... sobre els oficis treballats.</p> <p>6. La idea fonamental d'un text o d'un llibre.</p> <p>7. La significació global d'un text o document.</p> <p>8. La relació dels mots per la seva forma i pel seu significat.</p> <p>9. La fixació de normes ortogràfiques bàsiques.</p>	<p>- Usar la documentació a l'abast per conèixer realitats de l'època medieval.</p> <p>- Elaborar un treball monogràfic partint d'un guió.</p> <p>- Localitzar i seleccionar fonts d'informació, utilitzant: llibres: revistes, visites a museus...</p> <p>- Manejar aparells: gravadora, màquina fotogràfica, aparell de vídeo.</p> <p>- Analitzar i elaborar unes conclusions sobre el tema treballat.</p>

HISTÒRIA DE LA MÚSICA.

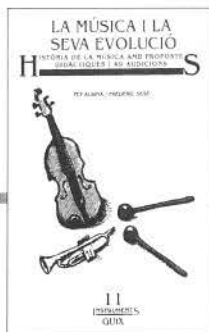
Èpoques i formes

Per al professorat...

- LA MÚSICA I LA SEVA EVOLUCIÓ. Història de la música amb propostes didàctiques i 49 audicions

Pep Alsina / Frederic Sesé

PVP: 1.575 ptes

Per a l'alumnat...

- Euterpe, musa de la música. EVOLUCIÓ DE LA MÚSICA

Pep Alsina / Frederic Sesé

(Biblioteca de la Classe, 72)

PVP: 940 ptes

Per a tota persona interessada en la música...

- LA MÚSICA I LA SEVA EVOLUCIÓ. 49 audicions

Pep Alsina / Frederic Sesé

DOBLE DISC COMPACTE

PVP: 4.160 ptes

GRAÓ

C/ Francesc Tàrrrega, 32-34
08027-Barcelona

Si voleu fer una comanda o rebre informació,
truqueu al Tel. (93) 408 04 64

Encuentro en Mérida

Els dies 28, 29 i 30 de novembre de 1997 els MRP de l'Estat espanyol vam celebrar el *XVII Encuentro en Mérida*.

Després del Congrés de l'any passat ens vam replantejar que no feia falta teoritzar més i que ja era hora de donar a conèixer experiències que en cada un dels territoris es duen a terme per tal de fer més viu i enriquir la base teòrica.

El treball del dissabte dia 29 es va repartir de la manera següent:

Hi havia tres blocs;

El Bloc A tractava: *El centro y su entorno*, en el qual es van presentar tres experiències

A1. El Barri educador. Mataró. Programa de caràcter formatiu permanent i no formal.

A2. Ser jove i viure al País Valencià.

Experiència a l'ESO. Punt de vista de la identitat nacional de l'escola valenciana.

A3. Jovent, presentada per gent de Mallorca i tractant el tema de la Post-obligatòria

Les conclusions de les tres experiències serien:

Com a MRP hem d'assumir col·lectivament el concepte de ciutadans responsables i plantejar l'educació amb altres agents socials. El nostre paper actual, cal ampliar-lo a l'experimentació de propostes educatives globals en coordinació amb l'entorn social, conscients que en formem part, però que no som els únics agents de canvi.

Constatem que no tenim la darrera responsabilitat sobre els canvis que es produeixen en el món educatiu. Això no vol dir que renunciem a posar els mitjans i les condicions per contribuir a formar persones lliures, crítiques, solidàries... capaces de fer transformacions dins la societat. La nostra implicació professional en l'educació i la reflexió col·lectiva sobre la finalitat de l'educació i els canvis que aquesta genera en la societat ja són suficients perquè la nostra opinió sigui un referent autoritzat.

Les etapes i els cicles formatius i PGS no han de ser barreres ni filtres de selecció, perquè correm el perill de tornar a crear els dos sistemes paral·lels d'educació.

En tot aquest procés pensem, i així hi treballarem, perquè hi participin els diferents sectors de la comunitat educativa

assumint cadascú les seves responsabilitats.

El Bloc B tractava: *El centro y su organización*. Les experiències presentades van ser:

B1. Globalización y proyectos de trabajo. Presentat pels mestres de Menorca. Etapa infantil i primària

B2. Colaboración de las familias e implicación del alumnado. Elementos básicos de la Acción tutorial. País Valencià. Destinada a primària i 1r. cicle d'ESO.

B3. Projecte Gabella (URBAN). Presentat per gent de Catalunya. Treball realitzat a l'IES Ramon Berenguer de Badalona.

En aquest apartat farem un resum de cada exposició.

B1. Aquest procés de canvi organitzatiu i metodològic ha provocat canvis en la forma de debat i en la resolució de problemes, així com en el tractament de casos individualitzats i de col·laboració amb les famílies.

B2. Respecte al Pla d'acció tutorial, cal tenir en compte les estructures de participació dins dels centres educatius, cal procurar assolir l'autonomia del centre malgrat els entrebancs que l'Administració pugui posar, buscar la formació permanent que ens interessa segons les necessitats que el propi centre pot tenir, i demanar incentius als projectes que equips de mestres presentem.

B3. Pensem que el millor mètode d'organització curricular és el de projectes,

desenvolupats en un clima de consens de tota la comunitat educativa. Aquest atén especialment el tema de la diversitat, ajudant a superar els problemes d'autoestima que poden presentar els alumnes i tenen una finalitat d'integració de l'alumne en el grup i en la societat (cal tenir en compte els «superdotats» com un altre aspecte de la diversitat). Ens adonem que l'actual dinàmica social és segregadora. Potser cal procurar de no institucionalitzar els projectes, però en educació sempre s'ha d'anar al millor, sempre hi ha coses per millorar.

El Bloc C tractava: *El centro docente y sus procesos educativos*. Les experiències presentades van ser:

C1. Exposició de tres històries o contes diferents com a base per al procés educatiu. Presentats per gent de Madrid, Galícia i Andalusia.

C2. El lenguaje de la publicidad. Presentat per Andalusia. Destinat a primer cicle d'ESO.

C3. Proyecto Gevora de Ciencias Sociales. Presentat pel moviment d'Extremadura i destinat a l'ESO.

Les conclusions d'aquest tercer bloc són les següents:

Es constata la dificultat que la gent participi en els diferents projectes que el centre treballa, ja sigui per part dels mestres o de pares. Probablement és un sistema de dinàmiques creades. Per això pensem que cal posar de manifest quins valors trobem en la nostra acció educativa i en els desitjos de les famílies. Estudiem quins volem potenciar, ens posem d'acord a definir-los, els concretem i els realitzem.

És necessari donar molta importància a la formació del professorat. El tipus de formació que considerem més idoni és aquell que es duu a terme en el mateix centre i es realitza entre iguals. Els MRP tenim un treball important en aquest terreny. Tampoc no cal descartar altres recursos formatius procedents d'altres institucions.

Ens preocupa l'efecte que pot tenir en l'etapa de primària l'existència de professorat especialitzat.

El compromís dels MRP és continuar per la innovació generant entusiasme, recuperant inquietuds i, a la vegada, buscant eines per aconseguir-ho, sobretot a secundària. Ja que a la teoria ho tenim molt clar, posem-ho en pràctica.

La part lúdica d'aquest *Encuentro* va ser la visita al teatre i amfiteatre romans, al Museu Nacional d'Art Romà. I un tomb per la ciutat, declarada Patrimoni de la Humanitat.

EXPOSICIÓ

16 GENER - 5 ABRIL 1998

RATPENATS

Senyors de la nit

NOU HORARI

MUSEU DE ZOOLOGIA

De dimarts a dissabte de 10 a 18 h

diumenges i festius de 10 a 14 h

T. (93) 319 69 12

COMRàdio
Fòrum de l'ètica

LA VANGUARDIA

Museu de Zoologia

Ajuntament de Barcelona

Institut de Cultura

Museus de Barcelona
Sort que els tens
tan a prop

Liliana. Història de Babar. Viatge a la Lluna*

Josep M. Vilar

Explicar contes que inclouen cançons és una fórmula narrativa que ve de lluny, que es prou actual i que es troba arreu, en moltes cultures. Que en cada cas allò que un rep es trobi més a prop de la narració o de l'audició musical, depèn tant de la sensibilitat de l'oient com dels ingredients del conte.

En concret, els tres que es reuneixen en aquest disc que ha aparegut recentment al mercat s'han construït de maneres diferents i arriben a punts semblants: unes històries atractives i suficientment ben construïdes que donen peu a unes músiques orquestrals que en alguns casos són eminentment descriptives i, en altres, intencionadament didàctiques.

* *Liliana. Història de Babar. Viatge a la Lluna*. Joan Manuel Serrat. OBC. Salvador Brotons. Auvidis Ibèrica, AVI 8010.

Partint d'una adaptació d'un poema d'Apel·les Mestres, Salvador Brotons ha escrit la música de *Liliana* a l'entorn d'una

història de gnoms i altres éssers fantàstics. El segon dels contes és l'adaptació orquestral que Jean Françaix va fer de la música que Francis Poulenc havia escrit sobre *La història de Babar*, el clàssic de Jean de Brunhoff. El disc es clou amb el *Viatge a la Lluna*, amb música de Xavier Montsalvatge sobre text de Josep M. Espinàs. Aquest és, de tots tres, l'únic que té un vessant clarament didàctic en el sentit de la presentació dels instruments, a l'estil del més conegut *Pere i el llop*.

La part musical corre a càrrec de l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya dirigida pel mateix

Salvador Brotons, i la narració és de Joan Manuel Serrat.

És llàstima que el llibret que acompanya el disc conté tot el text dels contes, però l'ha concentrat en només 12 pàgines de lletra petita i atapeïda que sols serviran perquè els destinataris el segueixin si es recorre a les fotocòpies ampliades. D'altra banda, resta per experimentar si les edats per a les quals són més idonis les temàtiques, els llenguatges i els continguts musicals tenen en cada cas un grau de coincidència suficient que en permeti una utilització amb èxit tant a l'escola com en família.

A qualsevol dels nostres establiments d'arreu de Catalunya, hi trobareu tots els materials per a les classes de plàstica i els tallers de tecnologia. A més dels articles habituals per fer manualitats, com pintures, pinzells, cartrons i papers, tenim tota mena de materials industrials aplicables a l'escola i a l'àrea de tecnologia. Per exemple: suro, goma, fibra de vidre, feltre, aïllants, adhesius, plàstics, fibres vegetals. També tenim articles de ferreteria, fusteria i electricitat, perfils metàl·lics i de plàstic, tubs de materials diversos flexibles i rígids, etc. Fem un carnet de comprador, amb descomptes especials per a les escoles.

25002 LLEIDA
Blondel, 13 - Tel. (973) 26 93 83
Fax (973) 27 58 27

17001 GIRONA
Sèquia, 20 - Tel. (972) 20 40 62
Fax (972) 20 55 22

43005 TARRAGONA
Jaume I, 12 - Tel./Fax (977) 24 46 74

08901 L'HOSPITALET DE LLOBREGAT
Barcelona, 29-33 (davant Max Center)
Tel. (93) 337 33 04
Fax (93) 261 15 98

08930 SANT ADRIÀ DE BESÒS
Rafael de Casanova, 1
Tel./Fax (93) 381 28 91

08292 ESPARREGUERA
Avgd. Montserrat, 24
Tel./Fax (93) 777 23 93

25300 TÀRREGA
Sant Pelegrí, 54 - Tel. (973) 31 17 18

88 Novetats bibliogràfiques

Altres novetats

Biblioteca Rosa Sensat

Anuari estadístic de la ciutat de Barcelona 1996. Barcelona: L'Ajuntament, 1997

Extracte de l'índex:

Territori, clima i medi ambient; Demografia i població; Sanitat i salut pública; Serveis socials; Ensenyament; Cultura; Esports, etcètera.

ASTINGTON, Janet Wilde. *El descubrimiento infantil de la mente.* Madrid: Morata, 1997 (El desarrollo en el niño; serie Bruner; 21)

Extracte de l'índex:

¿Qué es la mente?; ¿Qué hace la mente?; Pensamientos y cosas: juego simbólico; Pensamiento y lenguaje: actos del habla, predecir y explicar la acción humana; Pensar sobre querer: hablar sobre el deseo y la emoción; Pensar sobre conocer: intercambiar información; Pensar sobre creer: comprender creencias falsas, distinguir entre apariencia y realidad, mentiras y engaño; La mente no descubierta: ¿Qué causa el autismo?

COLL, Mercè; SELVA, Marta; SOLÀ, Anna. *El cinema a l'ensenyament: recurs didàctic o*

matèria curricular? Barcelona: Claret, 1997 (Fer escola; 5)

Extracte de l'índex:

El paper de les imatges en la percepció de l'entorn; Els mitjans audiovisuals i la seva aplicació en l'ensenyament; El cinema com a discurs cultural; El film com a recurs didàctic; L'anàlisi del film; Models d'anàlisi i propostes didàctiques; Filmografia bàsica amb recomanacions per etapes, cicles i àrees

COMPANY, Montserrat. *Una escola per a tots: la socialització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques.* Barcelona: Edicions 62, 1997 (Llibres a l'abast; 311)

Premi Rosa Sensat de Pedagogia 1996.

Extracte de l'índex:

Una escola per a tots: una proposta de treball; Com aprendre, com educar al marge: la classe com a context dinàmic d'integració socioafectiva, els supòsits del pla d'intervenció i tipus d'intervenció; El context i les seves eines; La comunicació socioafectiva;

- El currículum i el seu tractament; Matèries instrumentals; L'organització dels recursos per a la integració
- Equidad y enseñanza de las matemáticas: nuevas tendencias.* Walter G. Secada (comp.), Elizabeth Fennema (comp.), Lisa Byrd Adajian (comp.). Madrid: Ministerio de Educación y Cultura: Morata, 1997 (Educación infantil y primaria)
- Extracte de l'índex:
- El proyecto QUASAR: los problemas de la equidad en la reforma de la enseñanza de las matemáticas en la educación secundaria; Dar sentido a las matemáticas en contextos multiculturales; La equidad en la educación matemática: el aula en el mundo exterior al aula; Una nueva definición del «problema de las niñas en matemáticas»; El género y las matemáticas desde el punto de vista feminista; La creación de la desigualdad: problema del idioma y de los significados en la enseñanza de las matemáticas
- El estado del mundo: anuario económico y geopolítico mundial: 1998.* Madrid: Akal, 1997
- Evaluación de la educación primaria: informe.* Madrid: Ministerio de Educación y Cultura, 1997
- Extracte de l'índex:
- Evaluación de Sexto curso de Educación General Básica; Evaluación del primer ciclo de Educación Primaria; Los centros educativos y su entorno
- MARUGÁN, Montserrat; ROMÁN, José-María. *Aprendo si relaciono: programa de entrenamiento en estrategias de relación para alumnos de educación secundaria.* Madrid: Visor, 1997 (Aprendizaje Visor; 127)
- MEDINA DOMÍNGUEZ, F.J.; RODRÍGUEZ LOSAS, J. *Tecnología audiovisual en la clase de ciencias: transparencias, videocámara, magnetoscopio y mesa de edición.* Madrid: Narcea: Centro de Public. del MEC, 1997 (Materiales 12-16 para educación secundaria)
- Propuesta de secunciación de contenidos para escuelas de música I y II.* [Pamplona]: Gobierno de Navarra. Departamento de Educación y Cultura, 1997
- Regards sur l'Education: les indicateurs de l'OCDE 1997.* Paris: OCDE, 1997
- SEMINARIO DE INVESTIGACIÓN PARA LA PAZ (1993-1994: Zaragoza)
- Convulsión y violencia en el mundo.* Zaragoza: Departamento de educación y Cultura, 1995
- Extracte de l'índex:
- El drama de las migraciones forzadas y de los refugiados; La protección de los derechos de los extranjeros y en particular del derecho de asilo; Bases psicopatológicas de la violencia familiar, laboral y comunitaria; raíces culturales y sociales de la violencia; La violencia juvenil; La violencia y la infancia
- SERRA BONET, Josep Maria. *Immersió lingüística, rendiment acadèmic i classe social.* Barcelona: Horsori, 1997 (Quaderns per a l'anàlisi; 9)
- Extracte de l'índex:
- La immersió lingüística; Un marc teòric per a l'educació bilingüe; La immersió lingüística a Catalunya; Resultats de la immersió en relació amb el rendiment acadèmic
- VENY, Joan. *Onomàstica i dialectologia.* Barcelona: L'Abadia de Montserrat, 1996 (Biblioteca Serra d'Or; 166)

Textos legals

DOGC

11-12-1997

Resolució de 2 de desembre de 1997, de regulació de la fase de pràctiques que preveu la Resolució de 26 de març de 1997, de convocatòria de proves per a la provisió de places de funcionaris docents i per a l'adquisició de noves especialitats.

29-12-1997

Ordre de 4 de desembre de 1997, per la qual es prorroga la fase experimental dels programes de garantia social per al curs 1997-1998.

30-12-1997

Resolució de 10 de desembre de 1997, per la qual es modifiquen els mòduls econòmics dels concerts educatius.

7-1-1998

Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística.

14-1-1998

Ordre de 30 de desembre de 1997, d'ampliació de l'Ordre de 4 de novembre de 1994, sobre procediment de reconeixement dels estadis de promoció als funcionaris de carrera docents no universitaris.

19-1-1998

Resolució de 17 de desembre de 1997, per la qual es dicten les instruccions per a la renovació dels concerts educatius a partir del curs acadèmic 1998-99, i s'aproven els models de documents administratius amb els quals es formalitzen les sol·licituds de concerts educatius a l'àmbit territorial de Catalunya.

20-1-1998

Resolució de 30 de desembre de 1997, per la qual s'anuncien convocatòries d'adscripció de funcionaris del cos de mestres als llocs de treball dels centres públics d'educació infantil i primària a l'àmbit del propi centre de destinació, de redistribució dins el municipi o zona educativa, i de posterior provisió dels llocs de treball vacants.

Resolució de 12 de gener de 1998, per la qual s'aproven les plantilles de personal docent corresponents al cos de mestres dels centres públics d'educació infantil i primària de Catalunya per al curs 1997-98.

21-1-1998

Ordre de 30 de desembre de 1997, de modificació de l'Ordre de 7 de setembre de 1994, per la qual s'estableixen els requisits i el procediment per reconèixer activitats de formació permanent adreçades al professorat.

Ordre de 9 de gener de 1998, de modificació de l'Ordre de 12 de

maig de 1997, de convocatòria per a la concessió d'ajuts corresponents a les accions descentralitzades Comenius 1, Comenius 3,2, Lingua B, Lingua C, Lingua E i Arion del Programa Sòcrates de la Unió Europea a Catalunya per al període 1997-1999.

Resolució de 30 de desembre de 1997, per la qual es resol la convocatòria per a la concessió de subvencions per al sosteniment de llars d'infants i centres d'educació infantil de primer cicle de titularitat privada sense finalitat de lucre.

23-1-1998

Ordre de 19 de desembre de 1997, per la qual es regula la realització de les proves que permetin completar els ensenyaments de formació professional de primer grau als alumnes de centres en els quals es vagin extingint aquests ensenyaments.

Resolució de 15 de gener de 1998, per la qual es convoca concurs de trasllats a Catalunya per proveir places vacants corresponents a cossos docents d'ensenyaments secundaris.

27-1-1998

Resolució de 4 de desembre de 1997, per la qual es fixa per al curs escolar 1997-98 el preu de l'ajut individual de menjador escolar per als alumnes escolaritzats en centres docents privats concertats proposats pel Departament d'Ensenyament.

Butlleta de subscripció
**PERSPECTIVA
ESCOLAR**

INSCRIU-TE:

Envia aquesta butlleta o truca
al tel. (93) 237 07 01
E-mail: rsensat@pangea.org
Atenció ininterrompuda de 10 a 20 h

Cognoms _____ Nom _____

Adreça _____ Tel. _____

CP _____ Població _____ Província _____

NIF _____

Has obtingut aquesta butlleta a: _____

DADES PROFESSIONALS:

• **Estudis:** _____

• **Àmbit professional:** _____

Des de quin any traballes a l'ensenyament? _____ Càrrec _____

Centre: Públc Privat Concertat

Et subscrius a *Perspectiva escolar* per a l'any 1998 (10 números)

Preu soci/a: **6.100 PTA.** Preu no soci/a: **6.780 PTA**

Preu ex.: **750 PTA** (IVA inclòs)

Pagament: Per xec nominatiu a favor de l'A. M. Rosa Sensat
adjunt a la butlleta
Per domiciliació bancària

Butlleta de domiciliació bancària

Cognoms _____ Nom _____

Cognoms i nom del titular (en cas que sigui un altre que el de la subscripció)

Banc o caixa _____

Adreça de l'agència _____

Població _____ Província _____

Entitat Oficina DC Compte/lílibreta

Senyors: els agrairé que amb càrrec al meu compte/lílibreta atenguin el rebut que anyalment els presentarà l'**Associació de Mestres Rosa Sensat** per al pagament de la meua subscripció a la revista *Perspectiva escolar*.

Signatura del titular

**RESPOSTA
COMERCIAL**

Autorització 12.225
B.O.C. Núm. 20 del 5-3-93

TARGETA POSTAL

**NO
NECESSITA
SEGELLS**

Franqueig
a destinació

**Associació de Mestres
Rosa Sensat**

Apartat de Correus 486 F.D.
08080 Barcelona

Sida-Studi

Centre de Documentació:

És un centre d'informació i divulgació d'aspectes relacionats amb el VIH/sida obert a tot el públic de dilluns a divendres, de 10 a 14 hores; i dimarts i dijous de 16 a 20 hores. Disposa de recursos pedagògics com material audiovisual, específic per a invidents i una terminal informàtica per a la consulta dels usuaris. També s'atenen peticions per telèfon, correu o e-mail (sidastud@lix.intercom.es).

Formació:

El departament de formació ofereix a l'àmbit escolar un ampli ventall de tallers específics sobre VIH/sida i sexualitat en funció de l'edat i del col·lectiu receptor. Destaquem els tallers per a persones amb discapacitats físiques, psíquiques i sensorials.

Informació:

Sida-Studi té com a objectiu divulgar informació per tots els canals disponibles al seu abast mitjançant: una web a Internet (www.intercom.es/sidastud); un servei anònim d'atenció telefònica (268 14 84) tots els matins de dilluns a divendres, de 10 a 14 hores; i un servei de consultes directes, anònimes i gratuïtes de dilluns a divendres, de 10 a 14 hores i dimarts i dijous, de 16 a 20 hores.

Sant Pere més Alt, 17, baixos • 08003 Barcelona
Tel: (93) 268 14 84 • Fax: (93) 268 23 18

NOVETAT

Edicions 62 • Llibres a l'abast / Sèrie Rosa Sensat
Premi Rosa Sensat de Pedagogia 1996

- • • **Una escola per a tots**
*La socialització de l'alumnat amb necessitats
educatives específiques*

Montserrat Company
112 pàg. PVP: 1.950 PTA

- • • La socialització dels alumnes amb necessitats educatives específiques és un repte al sistema educatiu i a la voluntat democratitzadora de l'ensenyament. La diversitat de capacitats i del ritme d'aprenentatge dels alumnes es fa més evident a mesura que avança l'escolaritat i es torna més competitiva. Aquest llibre analitza l'experiència de quatre cursos amb alumnes d'onze a quinze anys, i ens aporta elements de reflexió sobre aquesta pràctica amb la voluntat d'obrir vies de treball vàlides per al cicle superior de primària i per als primers cursos de secundària.

R O S A
S E N
S A T

A. M. Rosa Sensat

Còrsega, 271, baixos • 08008 Barcelona
Tel.: (93) 237 07 01 • Fax: (93) 415 36 80
E-mail: rsensat@pangea.org
<http://www.pangea.org/rsensat>

**Distribuciones
de Enlace**

Bruc, 49
08009 Barcelona
Tel.: (93) 317 52 66